

2019-2024

Een ambitieuze legislatuur voor milieu en natuur

VOORSTELLEN VAN DE MILIEUBEWEGING

KLIMAAT	4
VISIE 2050	4
MAATREGELEN	4
Verhoog de ambitie van het klimaatbeleid	5
Zorg voor samenhang van de verbintenissen	5
Voer een deugdelijk bestuur in	6
Zorg voor voldoende budgettaire en fiscale middelen	6
ENERGIE	7
VISIE 2050	7
MAATREGELEN	7
Zet in op energie-efficiëntie en -besparing	7
Maak werk van de kernuitstap	7
Bereid de uitstap uit fossiele energie voor	8
Gebruik biomassa binnen de grenzen van de duurzaamheid	9
Bereid de elektriciteitsvoorziening van de toekomst voor	9
Ondersteun de ontwikkeling van hernieuwbare energie	10
MOBILITEIT	11
VISIE 2050	11
MAATREGELEN	11
Nood aan een coherent mobiliteitsbeleid	11
Voer fiscale instrumenten in voor een duurzaam vervoersbeleid	12
Voorzie een gebruiksvriendelijk, duurzaam en voldoende groot aanbod aan treinen	13
Stimuleer een levendige fietscultuur	14
GEZONDHEID	16
VISIE 2050	16
MAATREGELEN	16
Verbeter de luchtkwaliteit	16
Bescherm de burgers tegen giftige chemische stoffen	18
Verbied de verkoop van pesticiden voor particulier gebruik en reduceer het landbouwkundig gebruik	19
Bevorder de natuur in het gezondheidsbeleid	19
LANDBOUW EN VOEDING	20
VISIE 2050	20
MAATREGELEN	20
Creëer een voedingsbeleid	20
Maak van het gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB) de motor voor een duurzame en gezonde voedselproductie	21
Verbied de verkoop van pesticiden voor particulier gebruik en reduceer het landbouwkundig gebruik	21

Steun de overgang naar een meer plantaardige landbouw en voedselvoorziening	22
Voorzie fiscale maatregelen die duurzame aankopen aanmoedigen	22
Neem als federale overheid een voorbeeldrol op	22

BIODIVERSITEIT EN NATUUR **23**

VISIE 2050 **23**

MAATREGELEN **23**

Controleer de handel in wilde dieren en planten beter	23
Strijd tegen de vernietiging van de bossen in de wereld	24
Integratie van de internationale verbintenissen inzake duurzame ontwikkeling op het gebied van biodiversiteit, bossen en klimaat	24
Invasieve soorten en wilde dierenziekten	25
Vermindering van de ecologische voetafdruk van België	25
Natuur als rechtspersoon	25

NOORDZEE **26**

VISIE 2050 **26**

MAATREGELEN **26**

Herstel en bescherm de mariene en kustecosystemen.	26
Ontwikkel een grensoverschrijdend netwerk van beschermde mariene gebieden	27
Zorg voor een duurzaam evenwicht tussen natuurbehoud en sociaaleconomische activiteiten	27
Benut de noordzee voor de energietransitie	27

CIRCULAIRE ECONOMIE **28**

VISIE 2050 **28**

MAATREGELEN **28**

Maak een interfederale roadmap circulaire economie	28
Investeer meer in de circulaire economie	29
Fiscaliteit en economische instrumenten	29
Stimuleer de levensduur, reparatie, hergebruik en recycling van producten.	30
Informatie en rechten van de consumenten en bedrijven	31
Ondersteun de voorbeeldfunctie door middel van overheidsopdrachten	31
Ontwikkel een beleidskader en normering voor diepzeemijnbouw	31
Beheer specifieke stromen	32

COMMONS EN PARTICIPATIE **33**

VISIE 2050 **33**

MAATREGELEN **33**

Werk beleid en regelgeving uit die co-creatie, coöperaties en commoning stimuleren	33
--	----

KLIMAAT

VISIE 2050

In 2050 is onze samenleving zo goed als koolstofvrij, in lijn met het akkoord van Parijs: de broeikasgasemissies zijn met minstens 95% verminderd, in overeenstemming met de in 2020 aangenomen 'klimaatwet'. Het gaat hierbij zowel om de Belgische productie als om de via onze consumptie 'geïmporteerde' emissies. Het energiesysteem in 2050 zorgt voor zekere, betaalbare, veilige en duurzaam geproduceerde energie uit 100% hernieuwbare bronnen. Alle energieverbruik in gebouwen, transport, landbouw en industrie komt uit die hernieuwbare bronnen. Hernieuwbare elektriciteit en groene warmte dekken de energievraag. De inzet van biomassa wordt daarbij beperkt tot een hoeveelheid die duurzaam beschikbaar is.

Om dat mogelijk te maken, moet de totale energievraag sterk worden teruggebracht door energiebesparing en efficiëntiewinsten in alle sectoren. Ze moet ook slimmer gestuurd worden, waarbij lokale productie en consumptie beter in evenwicht komen en opslag efficiënt wordt ingezet.

Voor 2030 moet ons land ijveren voor Europese doelstellingen die in lijn zijn met het akkoord van Parijs (+55% CO₂ reductie, 45% HE en 40% EE). Tegen 2030 is ons verbruik van fossiele energie al aanzienlijk gedaald en heeft de productie van geïmporteerde goederen voor de Belgische consumptie een beperkte impact op het leefmilieu.

In 2019 zal België een eerste ontwerp van haar energie- en klimaatplan 2030 aan de Europese Commissie hebben voorgelegd, dat van fundamenteel belang zal zijn voor het toekomstige energie- en klimaatbeleid van ons land. Het is uiteraard moeilijk om een uitspraak te doen over de ambitie van dit fundamentele document, dat op het moment van publicatie van dit memorandum nog volop wordt voorbereid. Een ambitieus plan zal de verwezenlijking van onze aanbevelingen bevorderen.

« De uitstoot van BKG-emissies is met minstens 95% teruggedrongen »

MAATREGELEN

Na verscheidene jaren van daling stijgt de Belgische territoriale broeikasgasemissie (BKG) weer sinds 2014 en bereikt deze 117 MtCO₂-equivalent in 2016.

Het Federaal Planbureau meldt overigens: *“De broeikasgasemissies verbonden aan de productie van goederen en diensten die door de Belgische ingezetenen worden geconsumeerd zijn ruimschoots hoger dan de emissies verbonden aan de Belgische productie, en, in tegenstelling tot deze laatste, gaan ze in stijgende lijn”*¹.

Voor haar klimaatbeleid heeft België tot nu toe te veel vertrouwd op boekhoudkundige emissiereducties, meer bepaald in verband met bedrijfsverplaatsingen of de sluiting van vervuilende activiteiten (zoals de staalindustrie).

In deze context is de invoering van een **transformatief klimaatbeleid** op weg naar een koolstofvrije samenleving een centrale prioriteit. Een dergelijk beleid moet erop gericht zijn een beperkt emissiebudget in acht te nemen (in de orde van 30 tot 80 GtCO₂ voor Europa vanaf 2015²) om op evenwichtige wijze bij te dragen tot de doelstellingen van Parijs, wat betekent dat we tegen 2050 een netto-emissie van nul zouden moeten bereiken.

¹ België: netto-invoerder van broeikasgasemissies (29/09/2017) <http://www.plan.be/press/communiqu-1713-nl-belgie+netto+invoerder+van+broeikasgase+emissies>

² Totaal resterend emissiebudget, op basis van een evenwichtige verdeling van het beschikbare emissiebudget wereldwijd. Voor België geeft de raming een budget in de orde van 1000 tot 2000 MtCO₂. Zie de emissiebudgettabel voorgesteld in volgend artikel: <http://www.iewonline.be/que-devrait-viser-un-plan-energie-climat-2030>

De legislatuur van 2019-2023 zal in het teken staan van de effectieve uitvoering van het Akkoord van Parijs. Voor het eerst zal het mechanisme voor de herziening van de nationale bijdragen worden toegepast, dat tot doel heeft de middelen in overeenstemming te brengen met de doelstelling. Deze legislatuur zal ook in het teken staan van de concretisering en de uitvoering van het Nationaal Energie-Klimaatplan (NEKP 2030). Het klimaat, **een transversale bevoegdheid bij uitstek**, moet de kern vormen van het beleid van alle regeringsleden. Het zal ook een centraal thema zijn in het overleg tussen de gefedereerde entiteiten.

Verhoog de ambitie van het klimaatbeleid

- België gaat samen met Nederland en andere Europese landen pleiten voor een **herziening van de Europese klimaatdoelstellingen in lijn met het akkoord van Parijs**: minstens -55% broeikasgasemissies in 2030 en minstens -95% broeikasgasemissies in 2050. Dit is echt nodig zodat Europa een voortrekkersrol kan spelen in het kader van de internationale klimaatonderhandelingen.
- Deze wens zal consistent worden omgezet in **een 'klimaatwet'**, met een langetermijnvisie (2050) voor België, evenals in het Nationaal Energie-Klimaatplan (2030). De studies 'Vers une Belgique 100% renouvelable'³ en 'Een koolstofarme België tegen 2050'⁴ tonen aan dat een overgang naar een koolstofarme samenleving haalbaar en wenselijk is. Op deze basis zal België een langetermijnstrategie tot stand brengen om **tegen 2050 de doelstelling te halen tot vermindering van de BKG-emissies met 95%**.
- De regering zal ernaar streven **de veerkracht van onze samenleving te versterken** in het licht van de klimaatverandering en de sociale, economische en ecologische schokken die zich waarschijnlijk zullen voordoen.
- Zorg voor een sociaal **rechtvaardige overgang** die solidair is met de landen van het Zuiden. Dit impliceert een echt omschakelingsbeleid bij ons om groene jobs te stimuleren en de naleving van de verbintenissen die zijn aangegaan op het gebied van **klimaatfinanciering na te komen**, zodat de meest kwetsbare landen en bevolkingsgroepen zich kunnen aanpassen aan de toenemende gevolgen van de klimaatverandering. Voor een rechtvaardige bijdrage aan de wereldwijde doelstelling van 100 miljard dollar per jaar zal België haar budget vanaf 2020 wel moeten verhogen.

Zorg voor samenhang van de verbintenissen

- Elk beleidsvoorstel wordt afgetoetst aan het **beschikbare koolstofbudget** voor Europa en België, in lijn met de beschikbare wetenschappelijke studies⁵.
- Omwille van de samenhang **moet er onverwijld worden afgestapt van beleid dat de klimaatcrisis verergert**, meer bepaald beleid dat de structurele afhankelijkheid van fossiele brandstoffen verlengt:
  - afschaffing van het belastingvoordeel voor salariswagens;
  - een einde maken aan de ontwikkeling van weg- en luchthaveninfrastructuren die leiden tot een toename van het vervoersvolume;
  - geen nieuwe oliegestookte ketels (industrie en woningen) meer te koop aanbieden of installeren en voorzien in een geleidelijke uitfasering voor aardgasketels;
  - voorzien in een uitfasering van de verkoop van voertuigen die op fossiele brandstoffen rijden.
- In de richtsnoeren voor het klimaatbeleid zal rekening worden gehouden met de impact van de gemaakte keuzes op de totale BKG-emissies, ook in

---

³ https://www.icedd.be/17/index.php?option=com_k2&view=item&id=1229&lang=fr

⁴ <http://www.climat.be/2050/fr-be/analyse-de-scenarios/>

⁵ In de orde van 30 tot 80 GtCO₂ voor Europa vanaf 2015, en in de orde van 1000 tot 2000 MtCO₂ voor België. Zie ook de emissiebudgettabel voor België, berekend op basis van een methode gepubliceerd in de wetenschappelijke literatuur en voorgesteld in volgend artikel: <http://www.iewonline.be/que-devrait-viser-un-plan-energie-climat-2030>

andere rechtsgebieden of bedrijfssectoren. Het klimaatbeleid zal zich niet alleen richten op de vermindering van de Belgische **territoriale emissies**, maar ook op de vermindering van de uitstoot die samenhangt met de productie van geïmporteerde goederen voor de **Belgische consumptie**. Voor producties die niet koolstofvrij kunnen zijn, zal een vermindering van het verbruik nodig zijn.

- De evolutie van de BKG-emissies op Belgisch niveau zal op elk betrokken bevoegdheidsniveau **nauwgezet worden opgevolgd**, in overeenstemming met hun doelstellingen⁶. Indien de emissiereducties onvoldoende zijn, zullen **aanvullende maatregelen** worden genomen om de overtollige emissies op te lossen. De aankoop van koolstofkredieten kan niet worden overwogen om de Belgische reductiedoelstellingen te halen.

Voer een deugdelijk bestuur in

- Het realiseren van de doelstellingen in het klimaatakkoord van Parijs dient via wet vastgelegd te worden, te voorzien in het regeerakkoord. Een **onafhankelijke klimaatraad** dient op regelmatige basis te rapporteren of het regeerakkoord wordt omgezet in effectief beleid dat toelaat om de doelstellingen te behalen zonder beroep te doen op flexibiliteitsmechanismen.
- Een **efficiënte coördinatie van het gewestelijk en het federaal klimaatbeleid** ontwikkelen. Meer bepaald door de werking en de transparantie van de bestaande coördinatieorganen te verbeteren (Nationale Klimaatcommissie, ENOVER-groep) en door te zorgen voor nauw politiek toezicht via de organisatie van de Interministeriële Conferentie Leefmilieu (ICL). De aanbevelingen uitvoeren van de Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling (FRDO) ter zake⁷, meer bepaald om de parlementsleden te betrekken bij een transparante opvolging van het klimaatbeleid.
- Elk overheidsniveau voorziet in een **duurzame en voldoende financiering voor zijn bestuur inzake klimaat**, in overeenstemming met de ontwikkeling van de taken na de overgang naar een koolstofarme samenleving.

Zorg voor voldoende budgettaire en fiscale middelen

- Een **koolstofheffing** op Belgisch niveau invoeren, volgens het principe 'de vervuiler betaalt', om het gebruik van koolstofenergie te ontmoedigen. Dit zal een aanvulling vormen op andere, meer bepaald regulerende maatregelen, die erop gericht zijn de vervoers en de bouwsector duurzaam te maken en kwetsbare groepen in deze duurzame overgang te ondersteunen.

- De overheden voorzien een **klimaatbegroting** die rekening houdt met de investeringen die noodzakelijk zijn voor de transitie naar een lage koolstofmaatschappij.
- Bestudeer en voer **fiscale aanpassingsmaatregelen aan de Europese grenzen** in voor producten afkomstig uit landen waar aan milieudumping (koolstofbelasting aan de grenzen) of sociale dumping wordt gedaan. Dit kan de uitstoot verminderen bij de productie van voor onze consumptie ingevoerde producten en onze bedrijven beschermen tegen oneerlijke concurrentie. België zal deze maatregel desgevallend op Europees niveau brengen.
- **100% van de ETS-inkomsten besteden aan klimaatbeleid**: 50% van de inkomsten zal gaan naar internationale klimaatfinanciering en 50% zal worden geïnvesteerd in klimaatbeleid, bij voorkeur in energiebesparing en hernieuwbare energie. Het ondersteunen van het concurrentievermogen van bedrijven die fossiele brandstoffen produceren, maakt geen deel uit van het klimaatbeleid.

- Elke overheidsinvestering of -steun ten gunste van fossiele brandstoffen afschaffen en de Nationale Bank belasten met het toezicht op de financiële risico's verbonden aan de klimaatverandering, in een context van **desinvestering uit fossiele brandstoffen**. De Nationale Bank dient desinvestering uit fossiele brandstoffen ook uit te breiden naar haar eigen aankoopbeleid en niet langer obligaties op te kopen van fossiele brandstofbedrijven.

---

⁶ Volgens het laatste jaarverslag van het Europees Milieuagentschap, Trends and projections in Europe 2017, dreigt België haar BKG-emissiedoelstelling voor 2020 niet te halen. https://www.eea.europa.eu/ds_resolveuid/4bf94163c27b4d2abcd312fe1ea0ac86

⁷ Zie het advies van de FRDO van 25 oktober 2013: Advies over de governance op het vlak van het nationale klimaatbeleid en de hervorming van de Nationale Klimaatcommissie

ENERGIE

VISIE 2050

Om de klimaatdoelstellingen te halen, zullen we **ons energie-verbruik tegen 2050 drastisch moeten zien terug te dringen**. De energie die we nog steeds verbruiken, moet **100% hernieuwbaar en duurzaam** zijn. De federale overheden zullen deze evolutie binnen de perken van hun bevoegdheid moeten begeleiden en aanmoedigen. In het bijzonder de aanpassing van het elektriciteitsnet en het beheer van de vraag moeten in de eerste plaats worden ontwikkeld om de opkomst van gedecentraliseerde en flexibele energiebronnen te ondersteunen.

MAATREGELEN

Zet in op energie-efficiëntie en -besparing

- Ontwikkel in overleg met de gewesten, een **geïntegreerd plan voor een efficiënt elektriciteitsgebruik** in het kader van het bevoorradingszekerheid.
- De **federale gebouwen moeten zoveel mogelijk passief** of lage-energiegebouwen zijn, in het kader van de voorbeeldfunctie van de overheid.
- **Stel productnormen** op die gericht zijn op maximale energie-efficiëntie en minimale grijze energie (ecologische voetafdruk van de productie) voor goederen die in België op de markt worden gebracht.
- Zorg in overleg met de gewesten voor een **tarifiering en een consistent prijssignaal** in overeenstemming met de wens om overconsumptie of energievervalsing (door particulieren en bedrijven) te vermijden. Er moeten tijdelijke compenserende maatregelen komen voor consumenten die te kampen hebben met energiearmoede. Deze hulp moet deel uitmaken van een proactief beleid om de energie-efficiëntie van de woningen van deze kwetsbare groepen te verbeteren.

Maak werk van de kernuitstap

- **Sluit de reactoren Doel 3 en Tihange 2 zo snel als mogelijk** omdat er onzekerheid blijft bestaan over de weerstand van het reactorvat, meer bepaald in geval van noodkoeling.
- **De regering moet nucleaire nood- en hulpplannen opzetten** waarbij rekening wordt gehouden met de ervaringen en de lessen van Fukushima. In dit kader moet de totale oppervlakte van het Belgisch grondgebied in potentiële nucleaire nood- en interventiezones worden verdeeld en in dit kader moet de evacuatie van grote steden zoals Antwerpen, Namen en Luik worden gepland, voorbereid en georganiseerd, met inbegrip van oefeningen waarbij de bevolking betrokken wordt.
- In overeenstemming met de beslissing tot de kernuitstap, **moet de regering elke steun voor de ontwikkeling van een nieuwe generatie kernreactoren stopzetten**. Bijgevolg moet de plutoniumreactor Myr-

« 100%
hernieuwbare
en duurzame
energie »

rha worden geschrapt. Het SCK/CEN moet zich uitsluitend richten op zijn statutaire missie van onderzoek en ontwikkeling voor stralingsbescherming, de ontmanteling van de kerncentrales, de sanering van door radioactiviteit vervuilde sites, het zoeken naar oplossingen voor kernafval en maatregelen ter bevordering van de non-proliferatie.

- De regering moet **een nieuw nucleair aansprakelijkheidsstelsel** (liability regime) invoeren. In dit kader worden de uitbaters van kerncentrales en de grote leveranciers (supplying companies) onbeperkt aansprakelijk gehouden voor de totale kosten van een kernramp. De uitbaters en de leveranciers moeten zich ook verplicht verzekeren voor de schade veroorzaakt door een kernramp.
- De kernenergiesector moet de regering de nodige financiële middelen verschaffen om kerncentrales te ontmantelen en het beheer van het kernafval op lange termijn te waarborgen. Dit geldt moet worden beheerd door een orgaan dat onafhankelijk is van de nucleaire sector en kan niet worden uitgeleend aan de nucleaire en fossiele energiesector.
- De **wettelijke en financiële aansprakelijkheid van de kernenergiesector** op het vlak van radioactief afval, mag niet worden opgeheven. Hieruit volgt dat de sector van de kernenergie niet alleen de gekozen wijze van afvalbeheer moet beheren maar ook moet voorzien in een fonds waarmee:
  - > de volgende generaties betere beheersopties kunnen ontwikkelen;
  - > acties kunnen worden gefinancierd om de gevolgen van onverwachte rampen te verhelpen
- **Hoogradioactief afval** met een lange levensduur, afkomstig van kerncentrales, moet niet-definitief en onomkeerbaar worden begraven. Zolang er geen garantie is voor een veilige oplossing voor dit zeer radiotoxisch afval, dat honderdduizenden of soms zelfs miljoenen jaren gevaarlijk blijft, moet de optie van een langetermijnbeheer voor dit kernafval gepaard gaan met de mogelijkheid om de intactheid van de containers waarin het is opgeslagen, steeds te controleren en het zo nodig te recupereren om het opnieuw veilig onder te brengen of om er andere beheersopties op toe te passen.
- Voor de ontwikkeling van hernieuwbare energiebronnen is het cruciaal dat de **basislast uit het elektriciteitssysteem geleidelijk verdwijnt** en dat ons elektriciteitsnet flexibel wordt.

Bereid de uitstap uit fossiele energie voor

- **De overheden moeten hun visie met betrekking tot gas preciezer definiëren**, meer bepaald het duurzaam en kostenefficiënt potentieel van het in België beschikbare niet-fossiel gas (power to X, waterstof, biogas, enz.). Op basis hiervan wordt een 'gasplan' opgesteld waarin de prioritaire vormen van energiegebruik en niet-energetisch gebruik worden vastgesteld en de behoefte aan de te ontwikkelen gasinfrastructuur wordt geraamd.
- **Gasnetbeheerder Fluxys en haar dochterondernemingen moeten hun investeringsbeleid in lijn brengen met het klimaatakkoord van Parijs** om lock-in en gestrande investeringen te vermijden. Dit geldt niet enkel voor binnenlandse investeringen zoals de conversieplannen van laagcalorisch naar hoogcalorisch gas, maar ook voor buitenlandse projecten. **Verdere investeringen in grootschalige gasinfrastructuur (interconnectoren, opslag), zoals voorgesteld door ENTSO-G in het TYNDP2018 zijn grotendeels achterhaald** en zullen leiden tot gestrande investeringen (met het risico op lock-ins).
- **Er moet aan strenge voorwaarden worden voldaan vooraleer er steun voor nieuwe gasgestookte elektrische capaciteit kan worden overwogen.** Het is van cruciaal belang om de alternatieven in de buurlanden na te gaan en alle opties die op tafel liggen (toename van de load factor van hernieuwbare energie, beheersing van de vraag, warmtekrachtkoppeling) in overweging te nemen.
- Als algemeen principe stellen we dat de **Energy Only Market moet versterkt worden om capaciteitsmechanismen te vermijden.** Nu worden capaciteitsmechanismen naar voren geschoven als lapmiddel voor dysfuncties in de EOM en als indirecte subsidie voor klassieke gas-, steenkool-, en kerncentrales in handen van de dominante Europese producenten. De prioriteit is dus om deze dysfuncties weg te werken. Als alle mogelijkheden van de EOM uitgeput zijn, en dysfuncties weggewerkt zijn, dan zijn capaciteitsmechanismen geen taboe om de bevoorradingszekerheid te garanderen.
- **De uitstap uit stookolie plannen.** Vanaf 2025 zullen er geen nieuwe oliegestookte ketels meer worden verkocht (industrie en woningbouw).
- **De uitstap uit steenkool en aardolie voor verwarming plannen.** De verkoop van verwarmingstoestellen op petroleum en (steen)kool moet zo snel mogelijk aan banden worden gelegd en bijhorend ook de losse verkoop van beide brandstoffen. Aangezien deze types van verwarmingstoestellen vaak gebruikt worden door mensen met een beperkte financiële slagkracht, zijn er voldoende ondersteuningsmaatregelen nodig om de negatieve sociale gevolgen op te vangen.

Gebruik biomassa binnen de grenzen van de duurzaamheid

- **Het gebruik van biomassa in grote installaties beperken.** Voor houtachtige biomassa betekent dit dat er in grote installaties zeker geen hele boomstammen en stronken gebruikt worden, maar enkel reststromen.
- **Verminder snel het gebruik van biobrandstoffen van de eerste generatie,** die verantwoordelijk zijn voor aanzienlijke negatieve effecten in de landen van het Zuiden (voedselconcurrentie, landroof, enz.)⁸. Het grootste deel van de in België gebruikte biodiesel veroorzaakt een hogere CO₂-uitstoot dan de vervangen fossiele brandstof⁹. In deze context **zal alle overheidssteun voor schadelijke biobrandstoffen worden afgeschaft, in het bijzonder door de intrekking van de verplichting tot verplichte bijmenging.** Bovendien zal voor de zogenaamde 'geavanceerde' biobrandstoffen een voorzichtige aanpak nodig zijn om niet dezelfde fouten te maken als bij de eerste generatie.

Bereid de elektriciteitsvoorziening van de toekomst voor

- Werk een **roadmap uit voor een flexibel elektriciteitsnet**, zowel op transmissie- als distributieniveau met een goede afstemming tussen de verschillende netbeheerders en een versterkte interconnectie met de buurlanden.
- De **interconnectieprojecten met de buurlanden** (Alegro, Stevin, Nemo, enz.) moeten worden uitgevoerd.
- De **verdeling van de kosten over de verschillende gebruikers van het netwerk dient verder geobjectiveerd te worden** en kruissubsidies tussen categorieën van gebruikers moeten vermeden worden. De CREG dient dit te analyseren en verder te communiceren op een manier die bevattelijk is voor alle categorieën van gebruikers. Een degelijke communicatie, die ook rekening houdt met de baten (en niet alleen de kosten) kan het draagvlak voor noodzakelijke investeringen in de samenleving verhogen.
- Besteed meer aandacht aan de **integratie van de verschillende energiesystemen** (elektriciteit, warmte en transport) en vraagbeheer, onder andere door te voorzien in buffercapaciteit bij elektrische warmtetoepassingen zoals WKK's of warmtepompen.
- Verschuif via **vraagbeheer** de piekvraag naar elektriciteit naar momenten van de dag met een lagere vraag, zowel voor de zware industrie als voor kleinere bedrijven en op middellange termijn ook voor de huishoudens.
- Laat **opslag** een grotere rol spelen, onder andere via een doordachte inpassing van elektrisch transport en een afstemming met de warmtevraag. De mate waarin en de wijze waarop dit gebeurt, moet bestudeerd worden binnen het volledige energiesysteem. Zo moet bekeken worden in hoeverre opslag op transmissieniveau dan wel op het niveau van het distributienet (decentraal) wenselijk en noodzakelijk is, en welke vormen van opslag het meest aangewezen zijn (bvb. een tweede Co₂, power to gas,...). Om hierover te kunnen oordelen, moet een grondige kosten-batenanalyse en een studie van de effecten op natuur en milieu gebeuren van de verschillende oplossingen om variabele hernieuwbare energieproductie te integreren in het net.

---

⁸ Daarom heeft de bijzondere verslaggever van de VN voor het Recht op Voedsel opgeroepen tot de afschaffing van alle vormen van overheidssteun: <http://www.srfood.org/fr/special-rapporteur-urgences-phase-out-of-eu-biofuel-incentives>

⁹ Zoals benadrukt door de Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling, de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven en de Raad voor het Verbruik in een gezamenlijk advies: Advies over het ontwerp van koninklijk besluit betreffende de benaming en de kenmerken van de gasolie-diesel en van de benzines, 2017a09, §§ [18] et [19] <http://www.frdo-cfdd.be/sites/default/files/content/download/files/2017a09n.pdf>. Dezelfde raden « bevelen de Europese en Belgische overheden aan het gebruik van deze problematische agrobrandstoffen te beperken en uit te sluiten »: Advies over het ontwerp van koninklijk besluit houdende bepaling van productnormen voor transportbrandstoffen uit hernieuwbare bronnen, 2018a01, § [6] <http://www.frdo-cfdd.be/sites/default/files/content/download/files/2018a01n.pdf>.

- Formuleer een **ambitieuze doelstelling** van 30% voor hernieuwbare energie in België en de gewesten voor 2030. Voor elektriciteit betekent dit een doelstelling van minstens 58% hernieuwbare productie tussen dit en ten laatste 2030. Concreet betekent dit grosso modo de realisatie van 13.430 MW PV en 6.592 MW wind¹⁰.
- Zorg voor een **stabiel kader met zekere financiering** en hanteer het principe dat de steun aangepast wordt in functie van de evolutie van de technologie en van de energieprijzen.
- Zorg voor een **prioritaire toegang tot het net** voor hernieuwbare elektriciteit, zonder de mogelijkheid van marginale flexibiliteit (enkele uren per jaar) uit te sluiten indien dit nodig is voor een goed netbeheer.
- Er wordt ruimte voorzien op zee voor **4000 MW aan offshore windenergie**, passend binnen een grensoverschrijdende offshore energievisie, in harmonie met de natuur en mits het volgen van de wettelijke procedures (passende beoordeling). Bij de start van nieuwe projecten wordt gestart in die zones met de minste impact op natuur.
- In de Noordzee moet de ontwikkeling van de **tweede concessiezone** worden versneld en moet de integratie van minstens 2GW bijkomende capaciteit bovenop de bestaande concessiezone binnen het net worden voorzien. Dit moet samengaan met mitigerende maatregelen voor natuurbehoud en actief natuurherstel, zoals herstel van grindbedden en oesterbanken, paaiplaatsen voor vissen, een rustzone voor zeehonden. Zo kan er ook een meerwaarde gerealiseerd worden voor de natuurdoelstellingen.
- Elia dient dringend zijn transmissienet verder uit te bouwen binnen het kader van het Ontwikkelingsplan 2019 om de integratie mogelijk te maken van minstens 2GW bijkomende offshore wind in Belgische wateren tegen 2026. Dit omvat zowel de netinvesteringen op land als op zee.
- Versterk het engagement van België in het « **north sea grid initiative** » en de ontwikkeling van “cluster projects” in samenwerking met de ons omringende landen (in het bijzonder NL, UK).
- Zorg voor **voldoende maar kostenefficiënte ondersteuning aan offshore windenergie**. De offshore zal waarschijnlijk nog enkele jaren overheidssteun vereisen. Er moet worden gezorgd dat de steunmechanismen niet plots weer ter discussie worden gesteld, want dat zou de ontwikkeling van de sector in gevaar brengen. De ‘phasing-out’ moet progressief en gepland zijn.

---

¹⁰ Our energy future, 2016
www.ourenergyfuture.be

MOBILITEIT

VISIE 2050

In 2050 wordt de toegankelijkheid van goederen en diensten voor de hele bevolking bereikt door een betaalbaar aanbod van duurzame mobiliteitsdiensten. In aangename stads- en dorpskernen worden conflicten over de inname van de openbare ruimte beslecht ten gunste van de leefbaarheid waarbij mensen voorrang krijgen, niet de auto's. Dankzij een betere ruimtelijke ordening en de nabijheid van diensten kan iedereen zich gemakkelijk te voet of met de (elektrische) fiets verplaatsen. Het gebruik van individuele voertuigen is een uitzondering geworden, voorbehouden voor bepaalde personen of trajecten. Voor de langere afstanden wordt gebruik gemaakt van openbaar vervoer en nieuwe mobiliteitsdiensten (en voor de 'laatste kilometer' een gemeenschappelijk elektrisch vervoer), voor 100% aangedreven door hernieuwbare energie. Het vervoer van goederen neemt af als gevolg van de terugkeer van de verwerkende industrie en de doorbraak van de korteketeneconomie. Op die manier respecteert het vervoer de gezondheid en de ecosystemen: emissies van luchtverontreinigende stoffen, lawaai en verkeersongevallen behoren tot het verleden.

Om deze visie te verwezenlijken liggen de prioriteiten voor 2030 in:

- › de vermindering van de mobiliteitsvraag door een betere ruimtelijke ordening: verdichting en vermenging van functies;
- › de ontwikkeling van de actieve modi (wandelen en fietsen);
- › de ontwikkeling van kwaliteitsvol en milieuvriendelijk openbaar vervoer georganiseerd rond multimodale verbindingknooppunten die toegang geven tot geïntegreerd, gedeeld vervoer (nieuwe mobiliteitsdiensten), met in de steden een dicht openbaar vervoersnetwerk, voornamelijk in eigen bedding;
- › de vermindering van het aantal voertuigen op de weg;
- › de overschakeling van grote personenauto's met verbrandingsmotor op gedeelde elektrische voertuigen;
- › de verplaatsing van de productie en de ontwikkeling van duurzaam goederenvervoer, met voorrang voor de waterwegen, door een beter gebruik van het huidige waterwegennet en door het gebruik van elektrische voertuigen die de ecologische functies van de waterwegen en de spoorwegen niet verstoren, door de bestaande lijnen en verbindingen te verbeteren.

« Het gebruik van personenauto's is een uitzondering geworden »

MAATREGELEN

Nood aan een coherent mobiliteitsbeleid

ONTWIKKEL EEN INTERFEDERALE MOBILITEITSVISIE

Mobiliteit overschrijdt per definitie de gewestelijke grenzen. Bovendien worden mobiliteitsbevoegdheden gedeeld tussen de overheidsniveaus. Het is van essentieel belang dat er op nationaal niveau een gemeenschappelijke visie wordt vastgelegd:

- Volg een **interfederale mobiliteitsvisie** waarin het koolstofvrije transportsysteem van de toekomst duidelijk wordt beschreven (de klimaatuitdaging vereist dat de antropogene broeikasgasemissies in 2050 met 95% worden ver-

minderd ten opzichte van 1990), alsook de te bereiken stadia (in 2030 en 2040) inzake vermindering van de vraag, modaal aandeel en technologische keuzes (meer bepaald met betrekking tot de autonome en/of gedeelde voertuigen).

- Hiervoor is het noodzakelijk een duidelijk **uitdoofsce-nario** uit te werken voor personenwagens met een verbrandingsmotor met ten laatste tegen 2030 een einde van de verkoop.
- Via het Brussels hoofdstedelijk gebied en de activering van hun overlegorganen voeren de federale, gewestelijke en gemeentelijke besturen een coherent mobiliteitsbeleid uit op het niveau van het Brussels stedelijk gewest. Deze hebben tot doel het wagengebruik te beperken, meer bepaald door de invoering van een stads- of zonetol.
- Ontwikkel voor het openbaar vervoer een aanbodvisie op basis van het concept van 'verbindingsknoop-punten' (zie hieronder).

Voer fiscale instrumenten in voor een duurzaam vervoersbeleid

---

■ STOP DE GUNSTIGE FISCALE BEHANDELING VAN BEDRIJFSWAGENS

Volg de aanbeveling van de Hoge Raad van Financiën van 2009: *"We moeten geleidelijk overgaan tot de afschaffing van het speciale belastingstelsel voor bedrijfswagens en de belasting op het voordeel van alle aard afstemmen op die voor de lonen, zowel voor de werkgever als voor de werknemer."*

Twee maatregelen zijn daarbij prioritair :

- In het kader van een belastinghervorming zal de regering het bijzondere belastingstelsel voor bedrijfswagens wijzigen met het oog op de uiteindelijke afschaffing ervan. Daarbij verhoogt **de federale overheid het voordeel van alle aard (VAA)** zodat het in lijn ligt met de belasting op lonen, zowel vanuit het oogpunt van de werkgever als werknemer.
- Schaf **de vergoeding van brandstofkosten voor privéverplaatsingen ('het tankkaartensysteem')** af, waarmee de werkgever en de overheid een stimulus voor vervuiling en filevorming geeft.

■ STIMULEER DICHTER BIJ HET WERK WONEN

In België wonen we gemiddeld erg ver van ons werk. De tussenkomst van de overheid in de kostprijs van de verplaatsing tussen woon- en werkplaats versterkt dit fenomeen. In ideale omstandigheden zou de overheid niet dienen tussen te komen in deze kostprijs. Indien ze dat toch doet, dan zou deze tussenkomst in de eerste plaats korte verplaatsingen moeten bevorderen, en in de tweede plaats de meest duurzame modi sterk moeten bevorderen.

We stellen dus voor :

- Afbouw van de **fiscale aftrekbaarheid voor woon-werkverplaatsingen** met de wagen.
- Een premie voor verhuis dicht bij werk / een fiscaal gunstregime voor stedelijk wonen.

■ VOORKOM DE CONCURRENTIEVERSTORING TEN VOORDELE VAN HET LUCHTVERVOER

Het intracommunautair vervoer en het vervoer naar derde landen door de lucht en over zee is in alle lidstaten vrijgesteld van btw/belasting. Anderzijds passen sommige staten - waaronder België - btw toe op deze reizen per spoor (trein - 6% in België) en/of over de weg (bus - 6% in België). Deze situatie verstoort de concurrentie ten nadele van alternatieve en minder vervuilende vervoerswijzen. Dit geldt in het bijzonder voor de concurrentie tussen de hogesnelheidstrein en het luchtvervoer. Daarom stellen wij voor om :

- **De kostprijs van de fossiele brandstoffen aanzienlijk te verhogen** om het verbruik ervan te verminderen :
  - De regering zal met de overheden van de buurlanden samenwerken om accijnzen in te voeren op kerosine voor vluchten van land naar land door middel van bilaterale overeenkomsten, in overeenstemming met artikel 14.2 van Europese Richtlijn 96/53/EG.
  - De mogelijkheid van een specifieke interventie op de emissies van het maritiem verkeer (havens, rivieren) te bestuderen in een samenwerking tussen de federale overheid en de gewesten.
- Een **belasting op alle vliegtickets** toe te passen voor vluchten van of naar een Belgische luchthaven. Samenwerking met de buurlanden is belangrijk om daarbij koolstoflekkage te voorkomen.

■ STIMULEER AUTODELEN

Autodelen is een snelle en eenvoudige manier om de autodruk te verminderen door het autobezit van de huishoudens en het gebruik van openbare ruimte te verminderen. In deze legislatuur is het dus van belang om :

- De mogelijkheid te bestuderen voor de ontwikkeling van een **duidelijk en stimulerend fiscaal en juridisch kader voor autodelen** (verduidelijking van de belastingregeling voor autodelen, eventuele btw-verlaging, belastingaftrek voor gedeelde bedrijfswagens, herziening van de belastingregeling bij gebruik van autodelen voor privédoeleinden via de werkgever, enz.);
- Te zorgen voor de **interoperabiliteit van oplaadpunten** voor gedeelde elektrische auto's ;
- De **voorbeeldfunctie van de overheid** op het vlak van autodelen te ontwikkelen (delen van het het wagenpark van de overheid, enz.).

Voorzie een gebruiksvriendelijk, duurzaam en voldoende groot aanbod aan treinen

---

ONTWIKKEL EEN AANBODVISIE OP BASIS VAN HET CONCEPT VAN DE 'VERBINDINGSKNOOPPUNTEN'

Werk in overleg met de gewesten een aanbod uit voor de lange termijn, op basis van het principe van de uitbreiding en de versterking van de verbindingsknooppunten. Het doel is te komen tot een geïntegreerde dienstregeling tussen de spoor- en busdiensten (interlokaal) en nieuwe mobiliteitsdiensten om zoveel mogelijk bestemmingen voor openbaar en gedeeld vervoer bereikbaar te maken:

- Streef naar een **interfederale mobiliteitsvisie** als gecoördineerd en politiek gevalideerd strategisch oriëntatie-instrument (gemeenschappelijk referentiekader);
- Werk samen met de verschillende openbaarvervoeroperatoren en de gewesten aan een **globaal en geïntegreerd plan** (beheerd door de organiserende vervoersoverheid - OVO);
- Organiseer een jaarlijkse '**dienstregelingsconferentie**' met de OVO's en openbaarvervoeroperatoren om de samenhang en coördinatie van de jaarlijkse dienstregelingswijzigingen te organiseren.

VERGROOT GELEIDELIJK HET GEN-AANBOD

Om de 'modal shift' van de Brusselaars naar de trein te bevorderen, moet het interlokaal spooraanbod worden versterkt (meer treinen en haltes in de stations van het gewestelijk grondgebied).

- **Maak aanvullende budgetten vrij** buiten het kader van het huidige MIP en het 'waardevol miljard', om de geplande werken te versnellen (met inbegrip van het zo snel mogelijk uitzetten van de lijnen 124 en 161 op vier sporen) en een geleidelijke benutting van de uitgevoerde werken mogelijk te maken (verhoging van de frequentie van de spoorwegdiensten).
- **Versterk het aanbod:**
  - Versterk vanaf het volgende Vervoersplan 2020 het aanbod van alle bestaande S-lijnen tot 4 treinen per uur in de spits en 2 treinen per uur in de daluren en in het weekend. Verhoog zo de doorkomstfrequenties in alle Brusselse stations. Beperk het S-aanbod tot het Brussels hoofdstedelijk gebied (bv. geen S-lijn tot Antwerpen);
  - Herbekijk het gebruik van de noord-zuidverbinding grondig vanaf het volgende Vervoersplan 2020, door aan elke doorkomst een specifieke functie te geven (directe, snelle en omnibusverbindingen) en een deel van het verkeer om te leiden door een opwaardering van aanpalende lijnen (waaronder L26 en L28);

- Belast de NMBS, in haar beheerscontract, met de exploitatie van een universeel aanbod in Brussel (S-trein): alle haltes bedienen, overdag 4x/u., 's nachts en in het weekend 2x/u., met federale compensatie.
- **Heropen Brusselse stations:** creëer of heropen in Brussel S-stations, middels Beliris-financieringen, op bepaalde verbindingsknooppunten of in het hart van dichtbevolkte wijken (Verboekhoven, Sint-Joost, Rogier, Kuregem, ...);
- **Verlaag de exploitatiekosten van het S-aanbod:** voer in het kader van de herziening van de prijsberekening van de treintrajecten, in overeenstemming met Europese Richtlijn 2012/34/EG, een tarifieringssysteem in dat gunstig is voor omnibusdiensten (zeer frequente haltes);
- **Bied de gebruikers tarief- en ticketintegratie aan:**
  - Creëer tarief- en ticketintegratiezones in grootstedelijke en stedelijke gebieden.
  - Voer deze integratie uit door middel van de reeds bestaande multiplatformbetaalmethode (Mobib) die intermodaliteit en verbindingen tussen trein/tram/bus en gedeelde mobiliteit mogelijk maakt.
  - In Brussel moet de hoofdstedelijke gemeenschap toezicht houden op deze integratie.
- **Bevorder de reglementaire invoering van GEN-fietswegen** langs de spoorlijnen.

PLAN RELEVANTE INVESTERINGEN

Pas de strategische meerjareninvesteringsplannen (SMIP Infrabel en SMIP NMBS) aan om er echte strategische instrumenten in het spoorwegbeleid van te maken. Er is een paradigmaverschuiving nodig. Het gewenste aanbod moet de investeringsbehoeften en -prioriteiten bepalen, niet andersom:

- Bepaal de investeringsbehoeften en -prioriteiten **op basis van een langetermijnvisie** voor het gewenste transportaanbod (verbindingsknooppuntenmodel);
- Handhaaf een netwerkconfiguratie die een **flexibele en robuuste exploitatie** mogelijk maakt (wissels, zijsporen, overgang van verkeerd spoor op normaal spoor, blokafstand, enz.) om de toekomst veilig te stellen;
- Investeer consequent in een reële **verbetering van de toegankelijkheid van de diensten** (hoge perrons, onderdoorgangen en oprijplaten, lage instap en toegang op gelijke hoogte van het rollend materieel, dubbele deuren, enz.);
- Zorg voor voldoende begrotingsmiddelen om een aantrekkelijk spoorwegaanbod te ontwikkelen dat kan concurreren met het gebruik van personenauto's, zowel in stedelijke als in plattelandsgebieden, zowel over lange afstanden als over korte afstanden.

ZORG VOOR EEN EFFECTIEVE GOVERNANCE: RICHT EEN FEDERALE VERVOERSOVERHEID IN

In navolging van de hervormingen in de buurlanden, moet een Organiserende Vervoersoverheid (OVO) in staat zijn de overheidsverplichtingen vast te stellen en deze (rechtstreeks of via aanbestedingen) aan een of meer vervoersoperatoren toe te wijzen (via openbare-dienstcontracten), en te zorgen voor permanente opvolging en evaluatie. Het definiëren van een langetermijnvisie van het aanbod is één van de andere hoofdtaken van een OVO.

- Wijs de rol van de Organiserende Vervoersoverheid (OVO) toe aan de **directie spoorbeleid van de FOD** en geef haar voldoende middelen om deze taak kwalitatief te vervullen ;
- Verduidelijk de grote lijnen van de taken van deze OVO, waarbij een duidelijk onderscheid wordt gemaakt tussen de omschrijving van het vervoersaanbod en de evolutie van de infrastructuur, haar strategische en tactische beslissingen en de operationele beslissingen die in handen moeten blijven van de overheidsbedrijven ;
- Benoem en identificeer deze OVO in de toekomstige beheersovereenkomsten van de NMBS en van Infrabel, en zorg voor de voorwaarden voor een efficiënte communicatie en samenwerking tussen deze drie actoren.

STIMULEER HET GEBRUIK VAN HERNIEUWBARE ENERGIE VOOR HET TREINVERKEER

Door een energiestrategie vast te leggen in het kader van de beheersovereenkomsten van de spoorwegexploitant en de netbeheerder, zullen de NMBS en Infrabel zich op weg begeven naar de energie van de toekomst. Deze strategie moet twee belangrijke doelstellingen omvatten :

- **Het energieverbruik verminderen :**
  - > de berekende energie-efficiëntiedoelstellingen bepalen (al dan niet met aandrijving),
  - > energie-efficiëntie opnemen als selectie criterium in het bestek van het rollend materieel (massa, energierugwinning tijdens het remmen, enz.),
  - > de effectieve praktijk van het ecorijden door machinisten uitbreiden (opleiding, installatie van energiemeters en/of een van hulpsysteem voor machinisten),
  - > LED-verlichting blijven installeren in de stations en op de perrons,
  - > overwegen om bij stopplaatsen oprijplaten in plaats van liften te installeren,
  - > Voortwerken aan de renovatieprojecten van stations, administratieve gebouwen en werkplaatsen met het oog op de verbetering van de energie-efficiëntie

- **Van de actoren van de spoorwegsector producenten van hernieuwbare energie maken :**
  - > het aantal fotovoltaïsche installaties op de daken van de gebouwen van de NMBS en van Infrabel uitbreiden
  - > het gebruik van terreinen in de nabijheid van de spoorweginfrastructuur voor de productie van hernieuwbare energie bevorderen
  - > in kaart brengen van de beschikbare terreinen van Infrabel voor de ontwikkeling van windenergie in de buurt van elektrische onderstations
  - > het gebruik van het elektriciteitsnet van Infrabel bevorderen voor de ontwikkeling van hernieuwbare energie (rechtstreekse injectie)
  - > de veiligheidsafstanden tot de transmissie-infrastructuur voor de installatie van windenergie eventueel herzien

Stimuleer een levendige fietscultuur

VERGROOT OP KORTE TERMIJN FISCALE AANTREKLIJKHEID VAN DUURZAME MODI

- Verplicht en dus veralgemeen de invoering van de **fietsvergoeding**. Verdubbel de fietsvergoeding voor de eerste 10 km (enkele rit). Hou tegelijk de fietsvergoeding boven de 25 km (enkele rit) facultatief.
- Beschikbaarheid van een bereikbaarheidsbudget als volwaardig alternatief voor een bedrijfswagen.
- Verhoogde aftrekbaarheid voor bedrijven voor alle fietsgerelateerde kosten, inclusief onderhoud en fietsvergoedingen en niet enkel bij aankoop van bedrijfsfietsen of de aanleg van fietsenstallingen.
- 6% belasting op privé-fietsenstallingen naar analogie met het tarief voor privé-garages
- 21% BTW op de aankoop van fietsen moet naar omlaag, in overeenstemming met de 6% BTW op verplaatsingen met het Openbaar Vervoer. Zolang Europa dit lagere BTW-tarief niet heeft toegelaten, moet het verschil in een bijkomend fietsfonds gestopt worden. De aankoop van fietsen kan zo bijdragen tot meer investeringen in innovatie en onderzoek.

MULTIMODALITEIT GARANDEREN

- Toelaten om de fiets mee te nemen op de trein :
  - > tarieven fietsvervoer aanpassen (bijv. 10% van de prijs van gewoon biljet) ;
  - > bij oude of kleinere stations fietsgoot naar de perrons installeren ;
  - > in de nieuwe en grotere stations zijn liften noodzakelijk naast het aanbieden van een fietsgoot ;
  - > fietsvervoer op HST en andere internationale lijnen mogelijk maken.

- Een kwalitatief, 'antidiefstal-' en kwantitatief toekomstgericht fietsparkeerbeleid bij de NMBS ontwikkelen.
- Van de actoren van de spoorwegsector partners in fietsinfrastructuur maken :
  - De 'fiets'-reflex aanleren voor elk infrastructuurproject: parallelle fietspaden langs spoorwegen, fietspaden die meelopen over bruggen/tunnels, bijkomende stallingscapaciteit, ... ;
  - Ruimte voorbehouden voor 'fietsnelwegen' op korte en middellange termijn (terreinen voorbehouden, partnerschappen, enz.).

■ VERPLAATSINGEN VEILIGER MAKEN VOOR FIETSERS / ROEKELOOS RIJGEDRAG AANPAKKEN

- Op hoofdfietsroutes met gemengd verkeer moeten er extra controles worden uitgevoerd.
- Invoering rijbewijs op punten. De Koninklijke Besluiten rond het rijbewijs op punten bestaan intussen al meer dan 20 jaar, maar we wachten nog steeds op de praktische uitvoering ervan. Nu de meest technische drempels opgelost raken, is een snelle invoering aangewezen.
- Invoeren van ISA. Ook hier zijn de technische moeilijkheden geen obstakel meer. ISA kan stapsgewijs ingevoerd worden, bijv. eerst voor taxi's en voertuigen die een groter gevaar vormen voor fietsers (bestelwagens, 4x4's), en zo geleidelijk aan opgeschaald worden voor het hele wagenpark. ISA heeft al een groot effect als zelfs een beperkt aandeel van de wagens ermee is uitgerust.
- De federale prioriteiten voor de (lokale) politie moeten inzake verkeersveiligheid meer rekening houden met de kwetsbare weggebruikers. Er is nood aan meer controles op plaatsen waar fietsers en voetgangers in gevaar zijn.

GEZONDHEID

VISIE 2050

In 2050 wordt de gezondheidsimpact van onze productie- en consumptiepatronen volledig in rekening gebracht door politici, burgers en bedrijven. Onder de gezamenlijke impuls van de lokale dynamiek en de overheden, is collectief gezocht naar verbeteringen, niet alleen in de productie- en consumptiepatronen, maar ook in de organisatie van het sociale leven en de aanpak van de gezondheidszorg.

De overheid geeft nu hoge prioriteit aan preventieve maatregelen die gericht zijn op een gezond milieu, toegang tot groene ruimte en kwaliteitsvoedsel voor alle burgers, en ondersteuning van actieve vervoersmodi. De verwachting van een leven in goede gezondheid wordt niet langer beïnvloed door milieufactoren en alle burgers hebben dagelijks toegang tot de natuur en worden betrokken bij de ontwikkeling van hun leefruimte.

Giftige chemische stoffen zijn uit de wereldwijde productie- en consumptieketens verwijderd en er worden nog slechts kleine sporen van persistente verontreinigende stoffen gemeten in het milieu of bij biomonitoringactiviteiten. Kinderen worden niet langer geboren met vergiftigingsverschijnselen door meerdere chemicaliën.

MAATREGELEN

Verbeter de luchtkwaliteit

Luchtverontreiniging is het belangrijkste milieurisico voor de menselijke gezondheid in Europa. Aandoeningen aan de luchtwegen en -infecties, maar ook hart- en vaatziekten en longziekten, ziekten van het centrale zenuwstelsel, kankers en hartaanvallen behoren tot de waarneembare effecten van de gevaarlijke cocktail die we elke dag inademen, in de binnenruimte van onze auto's, tussen de muren van onze huizen en op straat.

De meest problematische luchtverontreinigende stoffen in de zin van schade aan de menselijke gezondheid zijn de fijne deeltjes (PM) en stikstofdioxide (NO₂), waarbij stikstofdioxide bijdraagt tot de vorming van een derde ernstige verontreinigende stof: ozon (O₃). Deze verontreinigende stoffen worden voornamelijk uitgestoten door drie sectoren: het vervoer, de woningen (verwarming) en de industrie. Vooral de vervoersproblematiek moet door onze politieke leiders op alle bestuursniveaus worden aangepakt.

ZORG VOOR INTEGRATIE VAN HET OVERHEIDSBELEID MET BETREKKING TOT DE LUCHTKWALITEIT

Hoewel de weersomstandigheden rechtstreeks van invloed zijn op de concentratie van luchtverontreinigende stoffen, mogen we niet vergeten dat we actie moeten ondernemen om de oorzaken van deze verontreiniging aan te pakken. Naast vervuilingsspieken¹¹, is achtergrondvervuiling het schadelijkst.

Om dit doeltreffend aan te pakken is een combinatie van preventieve en curatieve maatregelen nodig. De verschillende bestuursniveaus moeten hierin samenwerken.

« Prioriteit voor preventieve benaderingen »

¹¹ In de Europese richtlijn EG 2008/50 en volgende zijn er drempels vastgesteld die op dit gebied jaarlijks niet overschreden mogen worden.

Daarom bevelen wij aan om :

- Een **interministerieel comité voor de luchtkwaliteit** op te richten : breng alle beschikbare kennis over luchtkwaliteit, de rol van verkeersemisies (en andere bronnen) en de gezondheidseffecten samen.
- Een **geïntegreerd milieuhygiënebeleid** te ontwikkelen onder de verschillende overheidsniveaus (lokaal, gewestelijk, federaal, interfederaal en Europees).
- Om te pleiten voor de afstemming van de Europese luchtkwaliteitsnormen op de aanbevelingen van de WHO en voor de opname van black carbon in de gereguleerde stoffen.

■ NIEUWE, MINDER VERVUILENDE VOERTUIGEN OP DE MARKT BRENGEN

In de Europese wetgeving zijn emissienormen en luchtkwaliteitsdoelstellingen vastgesteld. Het zijn de lidstaten die de luchtkwaliteitsdoelstellingen moeten naleven en de autofabrikanten die de emissienormen moeten naleven. Als deze ambitieus zijn en daadwerkelijk worden nageleefd, komt dit ten goede aan de vervulling van de luchtkwaliteitsdoelstellingen (die moeten worden afgestemd op de aanbevelingen van de WHO). De federale regering moet dus :

- Pleiten voor de goedkeuring van **ambitieuze emissienormen (CO₂ en lokale vervuilende stoffen) voor nieuwe wagens**, zowel binnen de Europese Raad als bij de Commissie.
- Een strenger wettelijk kader ontwikkelen voor bromfietsen van de klassen A en B :
  - Tweetaktbromfietsen mogen niet langer worden verkocht.
  - Strengere emissienormen voor andere bromfietsen zijn noodzakelijk.
- Een duidelijk **uitdoofscenario** uitwerken voor personenwagens met een verbrandingsmotor met ten laatste tegen 2030 een einde van de verkoop.

■ TOEZICHT OP DE AUTO-INDUSTRIE

Het dieselgateschandaal bracht aan het licht dat er een groot verschil is tussen de theoretische en de feitelijke uitstoot van verontreinigende stoffen door in de handel gebrachte voertuigen. Zo zijn de werkelijke stikstofoxide-emisies (NOX) van Euro 6-dieselloftuigen gemiddeld 5,5 keer hoger dan wat wordt gemeten in testcycli van de voertuigen. In dit verband herinnert het feit dat België geen grondig onderzoek heeft verricht om de conformiteit van nieuwe voertuigen te verifiëren, aan de verantwoordelijkheid van de lidstaten op dit gebied.

Het is dus absoluut noodzakelijk om :

- De nodige budgetten vrij te maken om de FOD Mobiliteit en Vervoer in staat te stellen haar bevoegdheden inzake **toezicht op de auto-industrie** uit te oefenen en zo na te gaan of de te koop aangeboden voertuigen daadwerkelijk de prestaties leveren die op het homologatieattest vermeld staan.

■ GELEIDELIJK VERBOD OP ALLE RECLAME VOOR AUTO'S MET EEN VERBRANDINGSMOTOR

Het is nog steeds niet verplicht om in de reclame voor auto's de schadelijkheid van deze producten voor de menselijke gezondheid te vermelden. De commerciële beweringen over de energieprestaties en de uitstoot van CO₂ (schadelijk voor het klimaat) en van lokale vervuilende stoffen (schadelijk voor de gezondheid) zijn in de meeste gevallen misleidend in vergelijking met de prestaties en emissies gemeten onder werkelijke gebruiksomstandigheden. Bovendien leidt autoreclame tot een cultuur die het bezit van een

auto aanmoedigt, waarbij de wagen zo mogelijk krachtig, zwaar en agressief qua vorm moet zijn en niet is aangepast aan de maatschappelijke uitdagingen qua mobiliteit, klimaat, verkeersveiligheid en gezondheid. Net zoals voor tabaksreclame moet de wetgever ervoor zorgen dat deze reclame wordt omkaderd door een tekst die in overeenstemming is met het gezondheidspreventiebeleid.

Daarom stellen wij voor om :

- Op korte termijn, de nodige wettelijke maatregelen te nemen om de vermelding van alle emissiegegevens en ecoscore in alle promotiemateriaal (affiches, flyers, enz.) op te nemen.
- Een speciale belasting op de andere affiches in te voeren ; alleen op verkooppunten affiches te toelaten.
- Op middellange termijn een wet aan te nemen die reclame voor auto's met een verbrandingsmotor verbiedt.

Bescherm de burgers tegen giftige chemische stoffen

Synthetische chemicaliën zijn aanwezig in alle aspecten van ons dagelijks leven en vervuilen zowel de lucht, het water als het voedsel of de consumptieartikelen. Blootstelling aan deze chemische stoffen, meer bepaald in zogenaamde kwetsbare periodes (zwangerschap, vroege kinderjaren, enz.), heeft ernstige gevolgen voor de gezondheid: onvruchtbaarheid, neurologische ontwikkeling en kanker zijn slechts enkele voorbeelden van ziekten die verband houden met de blootstelling aan giftige chemische stoffen. Om de gevolgen van deze chemische stoffen voor de gezondheid en de economie te beperken, is het van essentieel belang dat er een ambitieus beleid wordt gevoerd om blootstelling aan giftige stoffen in het milieu te voorkomen.

ONTWIKKEL EEN WETTELIJK KADER VOOR EEN VERBOD OP GIFTIGE STOFFEN

- Pleit voor een internationaal kader om **kanker-
verwekkende, mutagene, reprotoxische (d.w.z. giftig voor de voortplanting) en hormoonontregelende stoffen tegen 2030 wereldwijd te verbieden**
- Ondersteun de ontwikkeling van een Europees kader voor een niet-toxisch leefmilieu, dat toonaangevend is in de nieuwe benaderingen voor de beoordeling van de toxiciteit van chemische stoffen en de vervanging daarvan
- Verdedig de invoering van een Europees wettelijk kader om de milieueffecten van geneesmiddelen te beperken
- Richt een koninklijk besluit in betreffende de vervanging van toxische chemische stoffen in industriële processen in België (groene chemie)

- **Wijzig het federaal wettelijk kader** (Koninklijk Besluit van 27 mei 2014 - betreffende het op de markt brengen van stoffen geproduceerd in nanoparticulaire toestand) **met betrekking tot de registratie van nanomaterialen** om vanaf 2021 de registratieplicht voor producten die deze stoffen bevatten in te voeren.

VERMINDER DE BLOOTSTELLING AAN TOXISCHE STOFFEN, VOORAL BIJ KWETSBARE BEVOLKINGSGROEPEN

- Goedkeuring en uitvoering van een ambitieus **nationaal milieuhygiëneplan (NEHAP)**, waarin preventie- en gezondheidsbevorderende maatregelen worden gecombineerd, met bijzondere aandacht voor de bescherming van kwetsbare groepen en meer bepaald van kinderen.
- Wijzig de bestaande federale wetgeving om het verbod op de uitstoot van verontreinigende stoffen door bouwmaterialen aan te scherpen (koninklijk besluit)
- Wijzig het bestaande rechtskader **om het verbod op het gebruik van hormoonontregelaars in alle voedselverpakkingen** (en niet alleen BPA in voedselverpakkingen voor producten voor kinderen), alsook in medische toepassingen, uit te breiden
- Versterk het **federale programma voor de reductie van biociden**, meer bepaald op het vlak van bescherming van kwetsbare bevolkingsgroepen
- Voer een **nationaal kader in voor epidemiologische surveillance** (menselijke biomonitoring, opvolging van de blootstelling en de effecten)
- Richt systematische consultaties in om toekomstige ouders te informeren over de invloed van de omgevingsfactoren op het verloop van de zwangerschap en hoe zij zichzelf kunnen beschermen tegen negatieve effecten. Richt deze dienstverlening in de eerste plaats in ten aanzien van kansarme groepen.
- Stel een nationaal kader op om te zorgen voor een **gezonde leeromgeving** voor kinderen :
  - > doeltreffende renovatie van de scholen om asbest te verwijderen (coördinatie tussen de federale overheid belast met de inventarisatie en de gemeenschappen en gewesten om de werken en de afvalverwijdering te financieren),
  - > aanpassing van de onmiddellijke omgeving om de blootstelling aan verontreinigende stoffen van het autoverkeer (luchtverontreinigende stoffen en lawaai) te verminderen,
  - > opleiding van leerkrachten en terbeschikkingstelling van instrumenten (CO₂-detectoren) om een goede luchtkwaliteit te garanderen, enz.

Verbied de verkoop van pesticiden voor particulier gebruik en reduceer het landbouwkundig gebruik

---

Zie hoofdstuk Landbouw en Voeding

Bevorder de natuur in het gezondheidsbeleid

Steeds meer onderzoek toont het nog steeds onderschatte positieve effect aan van de natuur op de fysieke, psychologische en sociale gezondheid van iedere burger. Een gezond milieu en toegang tot ongerepte natuur zijn belangrijke elementen voor een geïntegreerd gezondheidsbeleid. Wij stellen volgende acties voor :

- Informeer burgers via publiekscampagnes over hoe het gebruik van medicijnen kan worden verminderd, vervangen of hoe volledig kan worden geswitcht naar natuurlijke oplossingen (gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek), zoals bewegen en vertoeven in groene ruimtes ¹².
- Motiveer de zorgsector om activiteiten voor te schrijven in de natuur voor mensen met fysieke of psychologische aandoeningen of noden, gebaseerd op degelijk wetenschappelijk onderzoek.
- Analyseer de conclusies van het advies van de Belgische Hoge Gezondheidsraad ¹³ over de link tussen natuur en gezondheid. Integreer de aanbevelingen in het natuur- en gezondheidsbeleid.
- Besteed in de federale gezondheidsenquête ¹⁴ en in publiekscampagnes rond medicijngebruik ook aandacht aan de link tussen natuur en gezondheid.

---

¹² Zie bijvoorbeeld deze campagne, die de positieve effecten van de natuur verder zou kunnen integreren:
<https://www.health.belgium.be/nl/gezondheid/zorg-voor-jezelf/medicatie/slaap-en-kalmeringsmiddelen>

¹³ <http://www.biodiversity.be/4012/download>

¹⁴ <https://www.plan.be/press/communique-1749-nl-evolueren+welzijn+en+bbp+in+dezelfde+richting+>

¹⁵ Zie bijvoorbeeld deze campagne om de inname van slaap- en kalmeringsmiddelen te verminderen:
<https://www.health.belgium.be/nl/gezondheid/zorg-voor-jezelf/medicatie/slaap-en-kalmeringsmiddelen>

LANDBOUW EN VOEDING

VISIE 2050

In 2050 zal de Belgische landbouw **het grootste deel van de verse producten** aan de bevolking leveren en hen in staat stellen ter plaatse geproduceerde, verwerkte en in de handel gebrachte gezonde levensmiddelen te eten. Dankzij een evenwichtiger en gezonder dieet en een maximale vermindering van de voedselverspilling zal België weer meer voedselzekerheid hebben verkregen.

De ontwikkeling van duurzame productiemethoden zal bijdragen tot de bescherming en de kwaliteit van het milieu, het herstel van de biodiversiteit, de ontwikkeling van de werkgelegenheid in de productie en de verwerking, de versterking van gediversifieerde activiteiten in plattelandsgebieden en het creëren van toegevoegde waarde. Deze verandering zal de **landbouw** en onze samenleving **onafhankelijker en veerkrachtiger** hebben gemaakt ten aanzien van de schommelingen op de wereldmarkt en de klimaatverandering, en zal landbouwers in staat stellen te leven van hun landbouwproductie.

De landbouw wordt gekenmerkt door een **agro-ecologische insteek**. Er is een beleidskader dat agro-ecologie ondersteunt en die de toegang tot grond voor landbouwers verzekert en beschermt. Kwaliteit en eerlijke prijzen geven richting aan een voedselproductie binnen de ecologische grenzen en met borging van sociale rechten. Vanuit zowel gezondheids-, dierenwelzijn- als milieuoogpunt is het aangewezen om **de consumptie van dierlijke eiwitten met de helft terug te dringen** en de grootte van de veestapel hierop af te stemmen.

Door technologische innovaties wordt ruimte voor voedselproductie verweven met bedrijvigheid en wonen, in de gebieden van afzet. De landbouw transformeert van een gevaar, naar een **drager van ecosysteemdiensten**. Deze zijn o.a. biodiversiteit, landschappelijke elementen, bestuiving, plaagbestrijding, recreatie, sociale dienstverlening, gezonde bodem, lucht en water.

De **kwaliteit van en eerlijke prijzen voor landbouw- en voedingsproducten** komen op de voorgrond. Duidelijke en eenduidige informatie over wat duurzame en gezonde voeding is, is gegarandeerd. Daarnaast moet er voor iedereen een ruim en betaalbaar aanbod van duurzame voeding zijn. De voedselverspilling is tot het minimum herleid. Het gebruik van landbouwgrond voor de teelt van biobrandstoffen is onderworpen aan strikte duurzaamheidscriteria en mag niet rechtstreeks of onrechtstreeks in concurrentie staan met natuurbehoud of voedselproductie.

« De consumptie van dierlijke eiwitten wordt met de helft verminderd »

MAATREGELEN

Creëer een voedingsbeleid

Een algemene **visie rond duurzame voeding** zorgt ervoor dat overheidsbeleid rond landbouw en voeding gestroomlijnd wordt. Nieuwe maatregelen in andere beleidsdomeinen die betrekking hebben op voeding worden in de geest van deze voedselvisie uitgewerkt.

- In Wallonië werd reeds **een aanzet** gegeven voor het ontwikkelen van dergelijke visie binnen het departement milieu. Laat dit proces verder doorwerken op het federale niveau en koppel terug met de regio's.
- In deze voedselvisie staan 2 zaken centraal :
  - het **verplantaardigen** van ons **voedingspatroon**
  - het **verduurzamen** van onze productie door het **toepassen van agro-ecologische teeltprincipes**.

Maak van het gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB) de motor voor een duurzame en gezonde voedselproductie

Het gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB) is de hoeksteen van het landbouwsysteem van de lidstaten van de Europese Unie. De herziening ervan in 2020 is een kans om van het GLB een echte motor van verandering ten gunste van de landbouw en het milieu te maken. België moet haar rol spelen door dit op Europees niveau te bepleiten :

- Veranker **volksgezondheid** als basisvoorwaarde in het GLB. Dit komt neer op het **verbieden van schadelijke pesticiden** en het drastisch verminderen van de afhankelijkheid in de landbouw van hun gebruik en de afschaffing van directe en indirecte steun voor de vleesproductie.
- Het landbouwbeleid zet in op het **vergoeden van publieke diensten** zoals het behoud van biodiversiteit, voorzien van proper drinkwater, behoud van een gezonde bodem, voorzien van toeristische functies, het voorzien van waardevolle landschapselementen en het vastleggen van CO₂. Zo wordt aan de landbouwer **inkomenszekerheid** geboden.
- Het GLB zet in op het natuur-inclusiever maken van landbouw. Zo wordt biodiversiteit ondersteund, krijgen we een veerkrachtig landbouwsysteem dat bovendien belevingswaarde creëert.
- Een **doordacht investeringsbeleid** geeft vanuit het GLB de transitie naar een duurzamer landbouwmodel vorm. Deze investeringen moeten enerzijds gericht worden op de ontwikkeling en implementatie van "**innovaties**", anderzijds ook op het gericht doorvoeren van "**exnovatie**": het effectief en efficiënt afbouwen van verouderde, minder duurzame praktijken. Meer bepaald de zwaar vervuilende, grondloze dierlijke productie wordt zo uitgefaseerd. Het oprichten van een **transitiefonds** zorgt ervoor dat de landbouwers actief in deze sectoren hun productiemodel kunnen omschakelen naar een duurzamer systeem.

Verbied de verkoop van pesticiden voor particulier gebruik en reduceer het landbouwkundig gebruik

Er is een culturele evolutie merkbaar in het gebruik van pesticiden door particulieren. Zo heeft 58% van de Waalse huishoudens met een tuin al geen pesticiden meer en bevindt 22% zich in een overgangsfase (een combinatie van zowel pesticiden als gezonde alternatieven)¹⁶. De huishoudens staan overigens niet alleen gunstig tegenover de inperking van pesticiden (90%), maar ook tegenover een verbod op alle gewasbeschermingsmiddelen (50% voor en bijna 30% 'geen mening'). De overheid moet deze beweging steunen en uitbreiden naar de agrarische sector.

EEN GECOÖRDINEERD EN COHERENT BELEID ONTWIKKELEN OM DE BLOOTSTELLING AAN PESTICIDEN TE VERMINDEREN.

- Stel in het kader van het Nationaal Actieplan voor de Reductie van Pesticiden (NAPAN) **concrete doelstellingen** voorop.
- **Reclame, promotie of koppelverkoop** bij de verkoop van pesticiden voor particulier en professioneel gebruik moet worden **verboden**.
- Stel de werking en samenstelling van het Erkenningscomité voor bestrijdingsmiddelen voor landbouwkundig gebruik bij: uitbreiding van de samenstelling van het comité met deskundigen op het gebied van 'biodiversiteit', 'biologische bestrijding'/'agro-ecologie', 'bodemleven'.
- Voer een provocatierecht in : milieu- en producentenorganisaties en de gewesten moeten een verzoek tot herbeoordeling van producten kunnen indienen op basis van nieuwe gegevens of studies.

VERBOD DE VERKOOP VAN PESTICIDEN AAN PARTICULIEREN

- Verbied de verkoop van alle pesticiden aan particulieren, niet alleen voor glyfofaat.
- De aangeboden pesticiden mogen enkel nog **biopesticiden** (conform Reglement Bio van de EU) en **low-risk pesticiden** (conform Regulation EC 1107/2009) zijn.
- In afwachting van een totaalverbod, mogen pesticiden enkel nog in **een gesloten kast** in het winkelrek aangeboden worden zodat klanten enkel nog via het aanspreken van een **opgeleide verkoper** een product kunnen bekomen. Deze is verplicht de consument te waarschuwen voor mogelijke gezondheidsgevaaren en de consument duurzame alternatieven aan te raden.

¹⁶ GfK, « Etude sur l'utilisation des produits phytopharmaceutiques par les ménages wallons », uitgevoerd op verzoek van de Federale Overheid van Wallonië, september 2016.

DE LANDBOUW BEGELEIDEN BIJ DE OVERGANG NAAR EEN UITFASERING VAN PESTICIDEN

- Hanteer het **voorzorgsprincipe** wanneer op Europees niveau beslist wordt over het al dan niet toelaten van pesticiden voor landbouwkundig gebruik.
- Stel concrete doelstellingen vast voor de vermindering van de pesticiden voor verschillende gewassen (frequentie van de behandeling) in het kader van het **Nationaal Actieplan voor de Reductie van Pesticiden (NAPAN)**.
- **Verkoop- en adviesactiviteiten** moeten geleidelijk worden gescheiden om boeren in staat te stellen het gebruik van bestrijdingsmiddelen te verminderen en hun inkomen te verbeteren.

Steu de overgang naar een meer plantaardige landbouw en voedselvoorziening

Het verder ondersteunen van onze exportgerichte dierlijke productie is een economisch en ecologisch nefast verhaal op korte en lange termijn.

VERHOOGDE AANDACHT VOOR DE GEZONDHEIDSEFFECTEN VAN INTENSIEVE VEEHOUDERIJ

- Het departement volksgezondheid houdt zich voor **epidemiologisch onderzoek** uit te voeren naar de (primaire en secundaire) gezondheidsrisico's van de (directe en indirecte) **emissies uit de veeteelt**.
- Er wordt per regio een **maximum veedensiteit** ingevoerd. Deze hangt af van de densiteit aan woningen in de regio. Ook de aanwezigheid van kwetsbare groepen wordt meegenomen. Zo wordt de veedensiteit afgebouwd in streken waar ziekenhuizen, rusthuizen of kinderdagverblijven aanwezig zijn.

VERSTERK PLANTAARDIGE VOEDINGSPRODUCTEN VIA ONDERZOEK, ONTWIKKELING EN COMMERCIALISERING

- Voer **geen handelsmissies** meer uit voor het promoten van Belgische **dierlijke producten** in het buitenland.
- Sluit **internationale samenwerkingsverbanden** af in het kader van innovatie en wetenschapsbeleid voor het bevorderen van meer evenwichtige en gezonde voeding met inbegrip van lokaal geproduceerde plantaardige eiwitbronnen
- Investeer in **onderzoek naar nieuwe plantaardige productiemethodes** zoals teelten met LED verlichting en gesloten kringlopen en maak afspraken met de **Belgische voedingsindustrie** om innovatieve technologieën in het kader van de transitie naar een meer plantaardige voeding op te schalen.

- Gebruik nudging om consumenten te leiden naar gezonde en duurzame voedselkeuzes, waaronder het kopen van groenten, in samenwerking met retailers.

Voorzie fiscale maatregelen die duurzame aankopen aanmoedigen

Belastingheffing is een belangrijke hefboom voor gedragsverandering, ook op het gebied van voedsel.

- Voorzie (Europese) **importheffingen** op voedingsproducten die in het buitenland geproduceerd zijn en aan lagere milieu- en dierenwelzijnstandaarden voldoen.
- **Verlaag de lasten** op plantaardige voedingsproducten die afkomstig zijn uit productiemethodes die extra maatschappelijke waarde creëren zoals lokale **biolandbouw** en gecertificeerde landbouwwormen die werken volgens **natuurinclusieve en agro-ecologische principes**.

Neem als federale overheid een voorbeeldrol op

De overheid heeft een belangrijke maatschappelijke voorbeeldrol. Het aanbieden van duurzame catering in de restaurants speelt in op zowel de vraag (sensibilisering overheidspersoneel) als aanbodzijde (vergroten aanbod bij cateraars) :

- In overheidsrestaurants en bij catering op evenementen **worden regionale producten uit de biologische productie** gebruikt.
- **50% van de catering** wordt volledig **plantaardig** gemaakt.

BIODIVERSITEIT EN NATUUR

VISIE 2050

De jarenlange en snelle achteruitgang van de biodiversiteit wordt afgeremd en tegen 2030 stopgezet. Tegen 2050 wordt de dalende curve omgebogen en is de **biodiversiteit in al haar vormen behouden, hersteld en erkend** voor de fundamentele bijdrage die ze levert aan de welvaart en het welzijn in onze maatschappij, evenals voor haar intrinsieke waarde. Het verlies en de degradatie van **ecosystemen, soorten en de genetische diversiteit** zijn een halt toegeroepen dankzij effectieve bescherming, doordacht beheer, herstel van natuurlijke en weerbare landschappen en de ontwikkeling van een land-en bosbouw die gebruik maken van ecosysteemdiensten en biodiversiteit eerder dan chemische inputs. Populaties van soorten, die momenteel op de rand van uitsterven staan, herstellen zich. Om deze ambitieuze doelstelling te laten slagen in België en op wereldschaal, is biodiversiteit een rode draad in ons economisch en handelsmodel, binnen ontwikkelings-samenwerking, educatie en het leven van ieder van ons. Belgische investeringen, handel en consumptie ondersteunen een duurzame productie met een minimale impact op de biodiversiteit in België en daarbuiten.

Een ambitieuze **post-2020 biodiversiteitsstrategie**, gebaseerd op wetenschappelijke kennis en in lijn met andere internationale beleidsengagementen, zoals het akkoord van Parijs, de Duurzame Ontwikkelingsdoelen en de post-2020 biodiversiteitsstrategie van Europa, werd succesvol geïmplementeerd.

« De biodiversiteit wordt
in stand gehouden,
hersteld en erkend »

MAATREGELEN

Controleer de handel in wilde dieren en planten beter

Voer de strijd tegen de illegale handel in dier- en plantensoorten op :

- Stel een **nationaal gecoördineerd actieplan** op in lijn met het Europees actieplan en implementeer het. Op die manier moet België een belangrijke rol spelen in het tegengaan van deze georganiseerde milieucriminaliteit.
- Geef prioriteit aan de meest verhandelde soorten en de meest gehanteerde media
- Zet de nodige **middelen** in (personeel, materieel, financieel en opleiding) voor de aanpak van illegale handel in dieren, met name bij de **magistratuur** en de **federale politie** (zodat deze opnieuw een coördinerende taak kunnen opnemen bij dossiers van georganiseerde misdaad)
- Organiseer een sterke **coördinatie en samenwerking** tussen al de bevoegde ministeries (milieu, binnenlandse zaken, justitie, financiën,...) en handhavingsniveaus (regionaal, nationaal, federaal - inspectiediensten, douane, politie, procureurs, ...)
- Degelijke **inzameling en uitwisseling van cruciale informatie** over actoren, trends, transportmethodes of routes (on- en offline) om de stand van zaken van de handel te monitoren en het beleid bij te sturen.

Strijd tegen de vernietiging van de bossen in de wereld

België vermindert haar impact op de vernietiging van de bossen in de wereld tot nul en bevordert het herstel van bossen over de hele wereld :

- **Strikte handhaving van de Houtverordening** ter bestrijding van de illegale invoer van hout is een prioriteit. De regering zet middelen in die in verhouding staan tot de omvang van de Belgische houtmarkt en formaliseert de samenwerking tussen de administratieve en gerechtelijke instanties die betrokken zijn bij de toepassing van de Houtverordening.
- België **pakt de ingevoerde ontbossing aan** die meer bepaald verband houdt met de consumptie van vlees, soja, palmolie en andere met ontbossing gepaard houdende producten. De regering bevordert en ondersteunt de initiatieven van de Belgische privésector en zet zich in **voor wetgevende maatregelen op nationaal en Europees niveau**. Dit engagement is bevestigd door de ondertekening van de 'Verklaring van Amsterdam ter bestrijding van de ontbossing van de ketens van landbouwproducten met de Europese landen'.
- België verbetert de houtvalorisatie door de toepassing van cascadering (ladder van Lansink) in het kader van een circulaire economie.
- De Belgische ontwikkelingshulp steunt het onderhoud en het herstel van de bossen in de grote bosbekkens, in het bijzonder het Congobekken.

Integratie van de internationale verbintenissen inzake duurzame ontwikkeling op het gebied van biodiversiteit, bossen en klimaat

---

België zoekt **synergieën in klimaat-, biodiversiteit- en andere duurzame ontwikkelingsmaatregelen om haar doelstellingen** op nationaal en internationaal niveau te behalen. België kiest hierbij voor een ambitieuze post-2020 aanpak door :

- te erkennen dat het tegengaan van biodiversiteitsverlies een belangrijke hefboom is om klimaatverandering een halt toe te roepen en de opwarming tot ruim onder de 2°C te beperken en inspanningen te doen richting 1,5°C
- in de regionale en nationale klimaatplannen expliciet te verwijzen naar de doelstellingen van de Conventie voor Biologische Diversiteit (CBD) en de duurzame ontwikkeling (SDG's)
- het potentieel te onderzoeken van extra acties ter ondersteuning van biodiversiteit, voor het versterken van de regionale en nationale klimaatacties
- op Europees niveau, een sterk standpunt in te nemen voor de transitie van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) naar een model voor "Boeren met de natuur" (farming with nature), waarbinnen ook andere EU beleidsbeslissingen rond biodiversiteit, klimaat en water opgenomen zijn
- Te zorgen voor sociale en milieucriteria bij de onderhandelingen over handelsakkoorden.
- een ambitieuze post-2020 biodiversiteitsstrategie te ontwikkelen, gebaseerd op wetenschappelijke kennis, in lijn met andere internationale beleidsengagementen. Vertrekkende vanuit een gap-analyse van de huidige strategie, wordt extra beleid geformuleerd voor de onderdelen waar onvoldoende vooruitgang werd geboekt.

Invasieve soorten en wilde dierenziekten

België voert de strijd tegen invasieve exoten en wilde dierenziekten op door :

- de Europese verordening invasieve exoten volledig te implementeren en mee te werken aan een jaarlijkse update van de list of union concern. België werkt complementair een Belgisch beleid rond invasieve exoten uit.
- Het federale niveau fungeert als trekker voor bevoegdheids- en domeinoverschrijdende dossiers rond wilde dierenziekten en steunt hiervoor op de bestaande informatiestructuur die werd opgebouwd (in het kader van het nationaal actieplan salamanders ter bestrijding van de ziektekiem Bsal).

Vermindering van de ecologische voetafdruk van België

- België vermindert de impact van haar productie en consumptie (met name van agrobrandstoffen, biomassa, landbouwproductie, kunststoffen, enz.) op de natuurlijke ecosystemen in België en daarbuiten.
- De federale en regionale overheden brengen **ongewenste subsidiemechanismen** in kaart die nationale of internationale engagementen of beleidsbeslissingen op het vlak van milieu hypothekeren en maken deze mechanismen **ongedaan**.

Natuur als rechtspersoon

België erkent het belang van natuur binnen het politieke, maatschappelijke en juridische debat door

- bij een herziening van de grondwet **rechtspersoonlijkheid toe te kennen aan de natuur**. De natuur beschermen is immers al te vaak een kwestie van verdediging : een belangenafweging waar de natuur enkel in rekening wordt gebracht als iemand met het juiste 'belang' haar stem vertolkt.

NOORDZEE

VISIE 2050

Tegen 2050 hebben we een **veilig, gezond en multifunctioneel marien en kustecosysteem**, waarin natuur, biodiversiteit en klimaat centraal staan. **Effectieve, op ecosysteem gerichte mariene ruimtelijke planning (MRP)** leidt de socio-economische activiteiten in de Noordzee weg van die gebieden die habitats, soorten en ecologische processen beschermen en die gevoelig zijn voor de gevolgen van de activiteiten. Daarnaast belemmeren de socio-economische activiteiten in de Noordzee het bereiken van de natuurdoelstellingen en de goede milieutoestand in het goed beheerd **netwerk van ecologisch waardevolle en beschermde gebieden** niet. Deze activiteiten brengen eveneens het functioneren van het ecosysteem nu en in de toekomst niet in het gedrang, inclusief de rol in de strijd tegen klimaatverandering. De Europese Vogel- en Habitatrichtlijnen worden strikt opgevolgd. Alle relevante gebruikers van de zee en de kust in België werken samen en komen tot positieve strategische oplossingen voor natuur en mens.

Coördinatie over de grenzen heen staat garant voor een coherent beleid dat start in zee en wordt doorgetrokken over het strand, in de duinen en in de polders. Zowel de Vlaamse en de Belgische overheid als alle landen die een zeegebied delen, werken samen om een gedeelde mariene ruimtelijke visie te ontwikkelen, in overeenstemming met de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's) van de Verenigde Naties, die tegen 2030 bereikt moeten worden.

« Economische activiteiten
staan het ecologisch
evenwicht niet in de weg »

MAATREGELEN

Herstel en bescherm de mariene en kustecosystemen.

Natuurlijkheid is de allround **basisrandvoorwaarde** in het Belgisch deel van de Noordzee en in het Belgisch kustecosysteem (zee-strand-duinen-polders) waarbij gestreefd wordt naar een goede ecologische toestand tegen 2020, zoals gedefinieerd door de Kaderrichtlijn Mariene Strategie. Het herstel en de bescherming van het mariene ecosysteem en het kustecosysteem is het doel.

- Voer een actief gemeenschappelijk en **transversaal beleid** met alle bevoegde instanties en overheden voor de bescherming van het doorlopende ecosysteem **zee-strand-duinen-polders**.
- Definieer sterke **instandhoudingsdoelstellingen** die het mariene ecosysteem en de ecologische draagkracht van de Noordzee behouden, versterken en herstellen. Zorg ook voor aangepaste doelstellingen voor mobiele soorten.
- Definieer **beschermingsmaatregelen** om het mariene ecosysteem in een goede staat van instandhouding te brengen en daarna te houden. Deze behelzen een strikte resultaatsverplichting.
- Gebruik de **collectie van Gilson als de referentie** voor het instellen van instandhoudingsdoelstellingen en beschermingsmaatregelen.
- **Evalueer** de beschermingsmaatregelen en de werking van het marien ruimtelijk plan op basis van **wetenschappelijke feiten** in een onderbouwd structureel **overlegproces** met alle belanghebbenden.

Ontwikkel een grensoverschrijdend netwerk van beschermde mariene gebieden

---

Er is een **grensoverschrijdend, robuust netwerk van mariene beschermde gebieden**, met doeltreffende **beheerplannen** waarbij instandhoudingsdoelstellingen en bescherming op elkaar zijn afgestemd.

- Baken **prioritaire plaatsen** (paai/broed/rust/foerageergebieden) af voor te beschermen soorten en habitats gedurende bepaalde periodes, ook buiten Natura 2000 gebieden.
- Baken integrale **land-zee reservaten** af aan o.a. de Baai van Heist, het Zwin en de Westhoek.
- Zorg voor strikte bescherming van de bodemintegriteit van de Natura 2000 en OSPAR habitats.
- **Herstel** de historische **oestergronden en de grindbedden** in de Vlaamse banken.
- Bescherm de erfgoed- en natuurwaarde van cultureel erfgoed, zoals scheepswrakken.
- Voeg een catch-all clausule met een **verslechteringsverbod** en **handhavingsinstrumenten** toe aan het Koninklijk Besluit voor de beheerplannen om verder nettoverlies aan natuur tegen te gaan.
- Stel een **monitoringsprogramma** op dat de impact evalueert van de genomen beschermingsmaatregelen ten opzichte van de vooropgestelde instandhoudingsdoelstellingen.

Zorg voor een duurzaam evenwicht tussen natuurbehoud en sociaaleconomische activiteiten

---

Streef naar een duurzame balans tussen natuurbescherming en socio-economische activiteiten, waarin nu en in de toekomst de **ecologische draagkracht** van het Belgisch deel van de Noordzee en van het Belgisch kustecosysteem niet wordt overschreden. Dit houdt in :

- **(Meervoudig) ruimtegebruik** in het Belgisch deel van de Noordzee wordt enkel toegestaan **indien er geen of weinig negatieve impact is**. Dit wordt aangetoond door middel van een **passende beoordeling** voor alle socio-economische activiteiten waarbij het **voorzorgsprincipe** de basis vormt.
- Pas de **Wet Marien Milieu** aan zodat alle socio-economische activiteiten aan dezelfde procedures worden onderworpen (afschaffen voordeel historisch passief) en deze in overeenstemming is met de Europese Vogel- en Habitatrichtlijnen.

Benut de noordzee voor de energietransitie

In het kader van het klimaat- en energiebeleid :

- Wordt ruimte voorzien op zee voor **4000 MW aan offshore windenergie**, passend binnen een grensoverschrijdende offshore energievisie, in harmonie met de natuur en mits het volgen van de wettelijke procedures (passende beoordeling).
- Wordt bij de start van nieuwe projecten gestart in die zones met de minste impact op natuur.

CIRCULAIRE ECONOMIE

VISIE 2050

De maatschappij in 2050 is gestoeld op een regeneratief economisch systeem waarbij we grondstoffengebruik, afval en emissies tot een minimum herleiden en binnen de grenzen van de draagkracht van de planeet houden. Een regeneratief economisch systeem houdt de transitie in van een lineaire naar een circulaire economie, en zorgt voor een lokaal verankerde, veerkrachtige en sociaal verantwoorde economische dynamiek.

Welzijn staat centraal. De nood aan nieuwe materiële producten is minimaal. **Het ontwerp van de producten staat garant voor een zo lang mogelijke levensduur. Deze producten zijn daarnaast onderhoudsvriendelijk, herstelbaar, demonteerbaar, modulair ontworpen en niet-toxisch voor mens en milieu.**

De maatschappij zet maximaal in op hergebruik en upcycling. Recycling is de terugvaloptie als er geen alternatief meer is. Afval storten en/of verbranden behoort tot een verleden. Burgers en bedrijven gebruiken slimme producten of onderdelen, maken er genetwerkt gebruik van en delen ze met zoveel mogelijk gebruikers.

Het bedrijfsleven, overheid en actieve burgers hebben elk een even belangrijke rol in de regeneratieve, circulaire economie. Groepen die instaan voor (het gebruik van) de commons nemen in aantal toe. Het eigenaarschap van grondstoffen en producten is niet in de handen van een klein aantal economische spelers met marktmacht. Een grote diversiteit aan beheersystemen en vormen van eigenaarschap voor gedeeld gebruik van goederen en diensten zien het licht. Dit is in het bijzonder van belang bij gedeeld en genetwerkt gebruik van goederen (denk aan product-dienstcombinaties en andere businessmodellen).

« Afvalproductie wordt gereduceerd tot het absolute minimum »

MAATREGELEN

Maak een interfederale roadmap circulaire economie

Zorg met een interfederale roadmap circulaire economie voor een betere coördinatie tussen de verschillende overheden, stakeholders en burgers :

- **Werk in samenspraak met de regio's een interfederale roadmap circulaire economie** uit in een participatief proces, en koppel deze roadmap aan een ambitieus industrieel economisch beleid rond circulaire economie. Zorg ervoor dat dit beleid de geografisch-ruimtelijke, ecologische en socio-economische dimensies op duurzame wijze verenigt. Hou daarbij rekening met de beperkte ruimte, symbiose tussen industriële actoren en partners in productie- en consumptieketens, werkgelegenheid, het investeringsbeleid, en maak het een van de strategische speerpunten van het economisch buitenlands beleid op gebied van handel, investeringen, onderzoek en internationale partnerships.
- De uitvoering van deze roadmap moet worden gecontroleerd door een federaal orgaan/platform/cel met het oog op een betere dialoog en coördinatie tussen de betrokken entiteiten. De rol van dit orgaan zou onder meer zijn om de verschillende federale en regionale initiatieven te coördineren, te vereenvoudigen en te controleren, onder meer op het gebied van materiaalstromen- en investeringsbeheer. Dit platform moet ook de participatie en inspraak garanderen van stakeholders, naar het voorbeeld van Vlaanderen Circulair, en burgers, naar het voorbeeld van de roadmap circulaire economie in Frankrijk.

- **Stel in de volgende regering een minister voor circulaire economie aan**, om principes van de circulaire economie ingang te doen vinden in domeinen zoals productbeleid, milieu, innovatie en onderzoeksbeleid, economie. Deze minister neemt de lead in het ontwikkelen van de roadmap circulaire economie.
- Bevorder de opmaak van interregionale samenwerkingsakkoorden voor de toepassing van ruimere producentenverantwoordelijkheid.
- **Werk een plan uit om innovatie en onderzoek in de circulaire economie** in het federale R&D-beleid te ondersteunen, zodat België tegen het eind van de volgende legislatuur een van de koplopers is in dit domein. Integreer de sociale wetenschappen (geografie, stedenbouw, ruimtelijke ordening, enz.) en andere wetenschappen (organisatietheorieën, territoriale antropologie, sociologie van de netwerken, enz.) in het beleid voor de circulaire economie.
- Maak een nationale balans op van de materiaalstromen, waaronder de emissies naar de natuur, zoals het Brussels Gewest reeds heeft gedaan, om strategische prioriteiten vast te stellen en te weten welke hefboomen de grootste impact zullen hebben. Vervolgens zouden indicatoren kunnen worden bedacht en opgezet om de acties te monitoren (bijvoorbeeld een indicator over de evolutie van het verbruik van natuurlijke hulpbronnen).
- Maak de gegevens over de nationale grondstoffenstromen, d.w.z. de materiaal- en energiestromen die ons grondgebied mobiliseert, vrij toegankelijk, bijvoorbeeld door de oprichting van informatie- en grondstoffenbeheerplatforms die worden beheerd door het orgaan dat in het kader van de roadmap is opgericht.

Investeer meer in de circulaire economie

Om investeringen te richten op de uitbouw van de circulaire economie, moet de federale overheid volgende maatregelen treffen :

- **Werk een coherent en strategisch investeringsbeleid uit**, gebruik makend van het industrieel economisch beleid en de roadmap circulaire economie (maar ook andere domeinen zoals mobiliteit, energie, ...) als richtinggevend kader. Dit beleid brengt de financiële stromen in de verschillende landsdelen in kaart, en zet scenario's uit om de circulaire economie strategisch uit te werken. Volgende instrumenten vinden hierin hun plaats :
- **Richt een interfederale ontwikkelingsbank op**, naar het voorbeeld van de Duitse ontwikkelingsbank KfW, dat strategische investeringen financiert, faciliteert en coördineert.

- **Gebruik de grote reserves van de Federale Participatie- en Investeringsmaatschappij** voor een investeringsbeleid in functie van het industrieel beleid en de roadmap circulaire economie. Gebruik de publieke investeringsmaatschappijen om actief te investeren in infrastructuur voor de circulaire economie.
- **Richt een investeringsfonds op** in functie van (onder meer) de circulaire economie waarin ook particulieren kunnen investeren. Via campagnes en fiscale voordelen kunnen burgers gestimuleerd worden om hieraan deel te nemen. Dit fonds wordt vervolgens door de ontwikkelingsbank beheerd.
- **Werk een ondersteunings- en investeringsplan uit voor de ontwikkeling van bedrijfsmodellen gericht op product-dienstcombinaties.**

Fiscaliteit en economische instrumenten

Ook met een vergroening van de fiscaliteit kan de federale overheid de circulaire economie een duw in de rug geven :

- **Voer een heffing op grondstoffen in om de externe kost te integreren.** Deze belasting zou het voordeel hebben de lokale economie aantrekkelijker te maken.
- Pas een verlaagd btw-tarief toe (6%) voor alle reparatiediensten en reserveonderdelen. De keuze voor reparatie moet rationeel en economisch aantrekkelijker worden gemaakt dan de aankoop van nieuwe producten.
- **Pas een hogere belasting toe op producten voor eenmalig gebruik** die niet vallen onder een sector met producentenverantwoordelijkheid (scheerapparaten, keukengerie, voedingsfolie, papieren servetten, aluminiumfolie en hygiëne/huishoudelijke doekjes, promotionele artikelen) **en niet-recycleerbare producten of verpakkingen.**
- **Pas een verlaagd btw-tarief toe of bied de mogelijkheid een belastingaftrek toe te passen op de aankoop van diensten in plaats van goederen** (dan betaalt men bijvoorbeeld voor de kopie en niet voor het fotokopieerapparaat)
- Voer een fiscale prikkel in voor de ontwikkeling van grondstoffen-/recyclagebedrijven.
- Voer een ondersteuningsbeleid in voor de verwerkings- en remanufacturingindustrie.

Stimuleer de levensduur, reparatie, hergebruik en recyclage van producten.

■ CREËER DE JUISTE JURIDISCHE EN GOVERNANCE-INSTRUMENTEN

- Voer een wet in voor de erkenning en bestraffing van overtredingen op geplande veroudering.
- Roep een controleorgaan in het leven om bewuste sabotage bij de productie van toestellen op te sporen en te beboeten. Geef het orgaan daarnaast de opdracht om gevallen van slecht design te identificeren die sensu stricto niet als intentionele geplande veroudering kunnen worden aangemerkt, maar wel leiden tot een kortere levensduur of verspilling van grondstoffen.
- Maak een website/platform binnen het controleorgaan waar consumenten verdachte gevallen van geplande veroudering kunnen melden.
- Voer een uitzondering in bij de omzetting van de Europese richtlijn rond bedrijfsgeheimen (2016/943). Erken levensduurverlenging en bestrijden van geplande veroudering als een legitiem belang in het kader van artikel 5 van de richtlijn, om klokkenluiders te beschermen en om criminalisering van het delen van informatie voor reparatiedoeleinden tegen te gaan.

■ ONTWIKKEL EEN FUNCTIONALITEITSECONOMIE, VERHOOG DE LEVENSDUUR VAN DE PRODUCTEN

- Creëer een wetgevend kader om de deeleconomie en de functionaliteitseconomie te ontwikkelen. in functie van een kleinere ecologische impact en een groter welzijn van de bevolking. Ontwikkel om die reden binnen de administratie statistiek een set indicatoren om dit effect op te volgen en het reboundeffect op te sporen, en zorg ervoor dat deze nieuwe businessmodellen geen negatieve effecten hebben op de sociale zekerheid.
- Breid de totale garantieperiode uit voor apparaten waarvan redelijkerwijs verwacht mag worden dat ze aanzienlijk langer dan twee jaar meegaan. We denken hierbij onder meer aan televisies, koelkasten, wasmachines, droogtrommels, elektrisch gereedschap en allerhande keukenapparatuur.
- Verander de wetgeving rond garantie zodat bij een defect toestel de bewijslast aangaande de oorzaak van het defect gedurende de volledige 24 maanden bij de producent ligt. Op dit moment is het zo dat na 6 maanden de consument moet bewijzen dat een defect niet door zijn of haar toedoen komt, wat in de praktijk voor de consument bijna onmogelijk is.
- Zorg ervoor dat kopers van elektronica zoals computers, tablets, smartphones en andere 'slimme apparaten' gedurende de hele levensduur die de fabrikant aangeeft, software-updates ontvangen die nodig zijn voor de beveiliging en de correcte werking

van het product. Indien de fabrikant na de aangegeven levensduur geen ondersteuning meer biedt, moet de fabrikant de broncode open source maken. Zo kunnen anderen indien opportuun wel blijvende ondersteuning bieden.

■ STIMULEER DE PRODUCTIE VAN DEMONTEERBARE, REPAREREERBARE EN RECYCLEERBARE PRODUCTEN (PRODUCTNORMEN EN ECODESIGN)

- Verbied het op de markt brengen van niet-demonteerbare producten, zoals bv. een verbod op vastgekleefde batterijen in elektronische apparaten.
- Verplicht de fabrikanten tot het beschikbaar houden van reserveonderdelen gedurende minstens de aangekondigde levensduur van het product tegen een redelijke prijs. We denken dan onder meer aan alle batterijen, aan schermen van telefoons en aan verschillende slijtagegevoelige onderdelen zoals tandwielen, kogellagers, dichtingen en schakelaars. Zowel fabrikanten als verkooppunten moeten de onderdelen kunnen aanleveren en aangeven hoe lang de stukken beschikbaar blijven, zoniet geldt een boete. Deze maatregel is bv. recent in Frankrijk ingevoerd.
- Verplicht de fabrikanten tot het gratis toegankelijk maken van onderhouds- en reparatievoorschriften voor de belangrijkste componenten. Een tekening van het product en een stuklijst zijn minimale informatievereisten. Deze kunnen opgenomen worden in een productpaspoort, en beschikbaar gesteld worden via het platform m.b.t. geplande veroudering. Specifieke werktuigen of software die nodig zijn voor de reparatie moeten beschikbaar zijn tegen een redelijke prijs.
- Voer een vereiste in voor een bepaalde minimale hoeveelheid gerecycleerd materiaalinhoud voor specifieke producten en verpakkingsmaterialen, die als minimumstandaarden gelden en vervolgens in de tijd stijgen. Dit moet samengaan met doelstellingen m.b.t. een absolute daling van het gebruik van nieuwe grondstoffen om te vermijden dat er slechts een verplaatsing van de consumptie van recyclelaar gebeurt van de ene productcategorie naar de andere.
- Neem op Europees en nationaal niveau maatregelen om toxische stoffen in de producten te verwijderen, en die het hergebruik, de upcycling of de recycling van deze materialen in gevaar brengen. De veiligheid van zowel de materiaalbereiders als de secundaire gebruikers moet gewaarborgd zijn.
- Werk een 'product life index' uit naar het voorbeeld van de energie-efficiëntie-index. De index op een schaal van 1 tot 10 geeft aan hoe robuust en demonteerbaar een elektrisch apparaat is en hoe makkelijk het kan gerepareerd worden. Werk dit uit, naar het voorbeeld van Frankrijk, via een experiment of productgroep en evalueer hoe dit kan uitgebreid worden.

- **Maak het mogelijk om een ‘herstelrekening’ in te voeren.** Bij aankoop van een product krijgt de consument een tegoed van de producent om toekomstige herstellingen mee te betalen.
- **Bouw een netwerk van reparateurs uit** om tewerkstelling te stimuleren in dit knelpuntberoep, en werk maatregelen uit op financieel, educatief en fiscaal vlak om deze mensen extra kansen te bieden. Biedt eveneens via een goede geografische spreiding (al dan niet leegstaande) gebouwen of ruimten aan voor reparatie-ateliers en zorg voor begeleiding en ontzorging via een team facilitatoren. Deze plaatsen kunnen ook dienen voor FabLabs, Repaircafés, e.d. In Frankrijk bv. wil men zo'n netwerk uitbouwen.
- **Stel de inzamel- en recyclage doelstellingen van productcategorieën regelmatig bij,** differentieer heffingen naargelang de recycleerbaarheid van het product en belast de sector op basis van de niet-ingezamelde fractie van het afval.
- **Werk parallel daarmee een strategisch beleid uit rond statiegeld als instrument** om producten en strategisch belangrijke, schaarse of milieubelastende grondstoffen in te zamelen die momenteel nog onvoldoende ingezameld worden.

Informatie en rechten van de consumenten en bedrijven

- **Ontwikkel een “product paspoort”, minstens voor alle duurzame goederen die uit onderdelen bestaan.** Dat paspoort bevat onder meer de lijst met onderdelen, de materialen waaruit deze bestaan en instructies voor herstellingen. In dit paspoort kunnen een aantal relevante gegevens worden opgenomen zoals: de levensduur van het product bij normaal gebruik (in jaren, aantal cycli,...) en de waarborg, de duur van beschikbaarheid van reserveonderdelen, evenals de modaliteiten om deze reserveonderdelen te bestellen, informatie over demonteerbaarheid, repareerbaarheid, moduleerbaarheid, enz. Alle paspoorten komen in een publieke online databank, en zijn te raadplegen via een QR-code op het product, zodat o.m. reparatiecentra, makerspaces en dergelijke er gebruik van kunnen maken.
- **Maak parallel werk van een tweede luik van het productpaspoort, namelijk het registreren van de milieu-impact van producten,** zoals life cycle assessments, gegevens over de transportkilometers, de oorsprong van de materialen, de carbon footprint, enzovoort.
- **Ontwikkel een label dat aangeeft of producten herstelbaar of 100% demonteerbaar zijn.**
- **Neem actie tegen misleidende reclame:** verbied de promotie van nieuwe goederen met argumenten van energiezuinigheid of op basis van een volledige LCA die ook de fabricagevoetafdruk mee in rekening neemt. Het controleorgaan is hiervoor een geschikt instrument.

- **Richt vanuit de FOD Economie een kennisplatform op voor KMO's** die aan de slag (willen) gaan rond principes van de circulaire economie, naar het voorbeeld in Denemarken. Zorg dat dit platform in samenspraak werkt met de regio's en integreer dit in de roadmap circulaire economie. Dit platform kan samenvallen met het online platform voor rapportage van geplande veroudering (zie onderdeel geplande veroudering). Het platform kan obstakels identificeren en waar nodig aanbevelingen doen om proeftuinen en testomgevingen te creëren voor innovatieve cases in de circulaire economie.

Ondersteun de voorbeeldfunctie door middel van overheidsopdrachten

---

- **In de overheidsopdrachten moet het gebruik worden aangemoedigd van producten gehaald uit hergebruik of de reparatieketen,** repareerbare en/of recycleerbare producten, en moeten producten voor eenmalig gebruik worden verboden.
- **In de overheidsopdrachten moet het gebruik worden aangemoedigd van selectieve afbraak** van gebouwen en moet de bouwsector georiënteerd worden naar circulaire (met gerecycleerde en/of gerecupereerde grondstoffen) en modulaire gebouwen.
- **Via circulaire aankopen en via aanbestedingen worden de publieke middelen prioritair ingezet op systeeminnovaties en/of maatschappelijke innovaties,** in plaats van loutere efficiëntieverbetering. Zet in dat beleid een focus op productcategorieën in plaats van op functiecategorieën, waarbij vooral gekeken wordt naar de doelstelling die overheidsdiensten willen bereiken, eerder dan welk product men (al dan niet) wil vervangen. Veranker bv. op vlak van ICT (waarvan 20% van alle aankopen op rekening van overheden zijn) de aanschaf van diensten in plaats van de aankoop van apparaten.

Ontwikkel een beleidskader en normering voor diepzeemijnbouw

- **Verleen niet langer financiële of steun als sponsoring state** (waarbij België borg staat voor milieuri-sico's van bedrijven) **aan specifiek die activiteiten van bedrijven die met diepzeemijnbouw te maken hebben.** Zet daarentegen volop in op een circulaire economie die steunt op duurzaam ecologisch design, deeleconomie en op de principes van maximaal verminderen, herstellen, hergebruiken en recycleren.
- **Oefen vanuit België druk uit op de International Seabed Authority om strenge milieuvorwaarden te bepalen, een onafhankelijk milieu-committee te creëren, de Legal and Technical Committee open te stellen voor waarnemers en milieugegevens openbaar te maken.** Hanteer voor Belgische bedrijven de

normen, participatie en transparante procedures verankerd in de Europese MER-richtlijn, de MER-wetgeving in België en de verdragen van Aarhus en Espoo.

- **Pleit binnen de International Seabed Authority voor de toepassing van het voorzorgsprincipe**, wat betekent dat er geen commerciële exploitatie kan plaatsvinden zonder bewijs dat diepzeemijnbouw niet zal leiden tot ernstige en onomkeerbare schade aan de biodiversiteit.

Beheer specifieke stromen

PLASTICS EN VERPAKKINGEN

- **Zorg voor een phase-out van wegwerproducten zoals bekers, borden, bestek tegen 2025.** Tegen 2025 zijn alle wegwerproducten vervangen door een herbruikbaar alternatief; instrumenten zijn statiegeldsystemen, een verbod op plastic zakjes, en beschikbaar stellen van herbruikbare draagtassen en containers (koffiebekers e.d.), maar ook onderzoek en ontwikkeling en een ondersteunend beleid voor innovatieve oplossingen.
- **Identificeer alle plastic producten en verpakkingen** die problemen veroorzaken in de zin van milieuvuiling en schade aan de gezondheid en de biodiversiteit en voorziet een verbod hiervan. De prioritaire producten zijn meer bepaald: alle cosmetische en onderhoudsproducten die kunststofmicroparels bevatten, katoenstaafjes waarvan de steel van kunststof is gemaakt (wattenstaafje), verpakkingen van niet-recycleerbaar polystyreen en wegwerpborden;
- **Moedig bepaalde sectoren aan om 'plasticvrije' alternatieven of duurzame materialen te ontwikkelen** waarvan de (micro)plasticemissies naar het milieu tot een minimum worden beperkt. De prioritaire geviseerde sectoren zijn: banden, textiel, verf en coatings, schoonmaakproducten en visserij.
- **Standaardiseer en harmoniseer de gebruikte verpakking** om sorteerinstructies en recyclageprocessen te vereenvoudigen. Deze monostromen zijn immers beter te hergebruiken of recycleren.

Zoek uit op welke manier een herbruikbare container voor leveringen van e-commerce kan ingevoerd worden om het gebruik van karton en verpakkingsmateriaal te verminderen. De modulaire container kan eventueel via een statiegeldsysteem worden uitgegeven en opgehaald.

TEXTIEL

- **Maak een sectoraal akkoord op** dat fabrikanten verplicht textiel te ontwikkelen dat duurzamer is, bestand is tegen slijtage en wassen, minder plasticvezels bevat die in het water worden geloosd en vrij is van giftige stoffen die een technische uitdaging voor recycling vormen.
- **Coördineer de interregionale besprekingen voor de toepassing van een terugnameplicht voor tapijten, vloerbekleding, matrassen, enz.** en ontwikkel de valorisatieketens voor deze textielproducten.

BOUWMATERIALEN

- **Bied een verminderd tarief aan voor bouwmaterialen** die gerecycleerd of hergebruikt worden.
- **Voer naar analogie met een productpaspoort ook een gebouwenpaspoort in** dat alle materialen registreert in een gebouw. De rol voor het federale niveau ligt in het coördineren van dit instrument in heel België. Het gebouwenpaspoort zorgt ervoor dat materialen en componenten hun waarde behouden, dat leveranciers gestimuleerd worden om gezonde, duurzame en circulaire materialen en producten te leveren, en ondersteunt reversible building design en reversed logistics en terugname van producten en materialen.
- **Realiseer proefprojecten voor de identificatie van te recycleren materialen** en de aanwezigheid van giftige chemische stoffen.

COMMONS EN PARTICIPATIE

VISIE 2050

Tegen 2050 is de samenleving diepgaand gedemocratiseerd. Overheden gaan actief op zoek naar vormen van co-creatie met alle betrokkenen, binnen een netwerk- of ketenbenadering. **Een houding die burgers benadert als consumenten van producten en diensten heeft plaats gemaakt voor open en transparant partnerschap**, met sociale partners en bedrijven maar ook met middenveldorganisaties, vrijwilligersgroepen en individuele burgers. Overheden erkennen dat een goed werkende democratie geen optelsom is van individuen/consumenten maar een ecosysteem waarin burgers zich groeperen in verenigingen en organisaties en zich als actoren engageren voor maatschappelijke doelen.

Naast zijn rol in de sociaal-ecologische transitie stelt de overheid zich hier op als een katalysator en facilitator van initiatieven van andere actoren (bedrijven, middenveld, burgers, ...) zonder te recupereren of overmatige bureaucratistische drempels op te werpen.

De legitimiteit van vernoemde initiatieven komt voort uit de idee dat iedereen het recht heeft initiatief te nemen. Hier, net zoals bij top-down processen van publieke besluitvorming, garandeert de overheid met een breed debat over de grote keuzes dat het algemeen belang nagestreefd wordt. Dat gebeurt lang voor een beslissing gevallen is. Alle betrokkenen worden daarbij actief gemobiliseerd, zonder tegenstemmen uit te sluiten.

Deze vorm van besturen gaat gepaard met een **evolutie waarin een coöperatieve commons-based economie stilaan meer plaats krijgt**. Toegang tot diensten en informatie, democratisch beheer van hulpbronnen en samenwerking voor het algemeen belang, via coöperaties en commoning-processen, staan daarin centraal.

« De samenleving
zal diep
gedemocratiseerd zijn »

MAATREGELEN

Werk beleid en regelgeving uit die co-creatie, coöperaties en commoning stimuleren

---

Gedeeld eigenaarschap van economische hulpbronnen en activiteiten en gezamenlijke controle over zinvolle besluitvormingsprocessen zijn belangrijk om de democratische kwaliteit van onze samenleving te verbeteren en de lokale verankering van onze economie te verzekeren.

■ INVESTEREN IN STUDIE, EXPERTISE EN DOORSTROMING VAN KENNIS OVER CO-CREATIE, COMMONS, DEELECONOMIE EN COÖPERATIVISME

- De regering laat een **Kenniscentrum Complementaire Munten** oprichten, vanuit het besef dat dit soort initiatieven bijdraagt aan de versterking van lokale gemeenschappen bij de creatie van welvaart en veerkracht en het vermijden van crisissen.

MOEDIG CO-CREATIE AAN

- De regering richt een “**Federaal Steunpunt Co-Creatie**” op, dat expertise verzamelt rond co-creatieprocessen. Het Steunpunt stelt die expertise publiek ter beschikking van iedereen, zodat België een internationale referentie wordt op dit vlak, en organiseert meer in het bijzonder sensibilisering en vormingen bij administraties over participatie en co-creatie.
- Op basis van de expertise van het Steunpunt ontwikkelt de regering een Co-Creatieplan met maatregelen voor een termijn van 5 tot 20 jaar. **Elke minister identificeert daarbij, met de hulp van het Steunpunt, een aantal beslissingsprocessen uit het regeerakkoord die zij/hij als pilootproject of ‘co-creatiewerf’ naar voor wil schuiven.** Rond die werf organiseert de minister een breed debat met alle betrokkenen, via fysieke ontmoetingen en online debat. De regering bepaalt vooraf wat de bewegingsruimte is voor de deelnemers (wat staat al vast en wat nog niet?) en verbindt er zich toe de uitkomst van het co-creatieproces uit te voeren en de deelnemers van de uitvoeringsmodaliteiten op de hoogte te stellen. **De minister besteedt daarbij aandacht aan de deelname van moeilijk bereikbare groepen**, in overleg met verenigingen die dit publiek bereiken en met methodes die de effectieve deelname van iedereen en de dialoog mogelijk maken.
- De regering stimuleert innoverende multi-actor co-creatieprocessen bij projectoproepen.
- De regering stimuleert de **co-creatie-cultuur in de Federale Overheids-Diensten**, met vorming op vlak van participatietechnieken en collectieve intelligentie, met aandacht voor transparantie, creative commons, gebruik van open source software, transversaal samenwerken met andere overheden en overige actoren, met plaats voor vrijwilligers- en non-profit-initiatieven bij aanbestedingen, interne aanspreekpunten voor externe actoren en het openstellen van overheidspatrimonium voor tijdelijk gebruik.

ONDERSTEUN DE DEELECONOMIE

- De regering werkt een **reglementair kader uit dat innovatie en ontwikkeling binnen de deeleconomie stimuleert**, met respect voor de sociale rechten van de mensen die eventueel binnen die initiatieven tewerkgesteld worden, en met zoveel mogelijk verankering en gedeeld eigenaarschap van de initiatieven binnen de lokale gemeenschap waarin ze plaatsvinden.
- De regering identificeert hindernissen voor vrijwilligerswerk binnen de sociale zekerheid en andere regelgeving en neemt maatregelen om die weg te nemen, vanuit de overtuiging dat vrijwilligerswerk welzijn creëert voor de gemeenschap en zorgt voor empowerment en integratie van de vrijwilliger.
- De regering evalueert ook het onbelast bijverdienen voor werknemers, gepensioneerden en zelfstandigen en stuurt bij waar nodig. Ze bestudeert ook de mogelijkheid van een aangepast fiscaal en sociaal statuut voor bepaalde vormen van vrijwilligerswerk binnen de social profit sector of burgercollectieven die niet tot de reguliere arbeid behoren en evenmin tot het pure vrijwilligerswerk en die zich dus vandaag in een soort grijze zone situeren.
- De regering steunt in haar ontwikkelingssamenwerking initiatieven van commoning/beheer van gemeengoed in de partnerlanden teneinde het mede-eigenaarschap over kostbare hulpbronnen in het zuiden te garanderen.

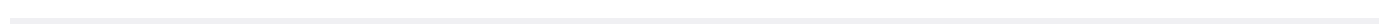

Geïnteresseerd in onze voorstellen?
Wilt u verder gaan?
Aarzel niet om contact met ons op te nemen.

MET WIE CONTACT OPNEMEN?

BBL	Mathias Bienstman ..... mathias.bienstman@bblv.be
BRAL	An Descheemaeker ..... an@bral.brussels
IEB	Stéphanie D'Haenens ..... stephanie.dhaenens@ieb.be
IEW	Céline Tellier ..... c.tellier@iew.be
Greenpeace	Dave Van Meel ..... dave.van.meel@greenpeace.org
WWF	Sofie Luyten ..... sofie.luyten@wwf.be
Natagora	Joëlle Huysecom ..... joelle.huysecom@natagora.be
Natuurpunt	Anke Geeraerts ..... anke.geeraerts@natuurpunt.be

GREENPEACE

